

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Michal Suchodolinský

**Pakt Molotov-Ribbentrop v roce 70. výročí konce
II. světové války.**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Michal Suchodolinský**

Vedúci práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

SUCHODOLINSKÝ, Michal. *Pakt Molotov-Ribbentrop v roce 70. výročí konce II. Světové války*. Praha, 2016. 27 s. Bakalárska práca (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnýchvied, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedúci bakalárskej práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

Práca je rozdelená do dvoch hlavných častí. V tej prvej sa v dvoch kapitolách zaoberá udalosťami v roku 1939. Konkrétne podpisom paktu o neútočení medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom, tiež známy ako pakt Molotov-Ribbentrop, podľa ministrov zahraničných vecí oboch krajín, ktorí ho podpísali. Tiež udalosťami, ktoré tomuto paktu predchádzali a ktoré nasledovali po ňom. V tejto historickej časti práce sa tiež budem pozerať na vzťah medzi ideológiami Nemecka a ZSSR. Pričom budem chcieť poukázať na fakt, že oba režimy, ako nemecký tak aj sovietsky, boli pripravené na expanziu nie len na úkor tretích štátov, ale aj na úkor jeden druhého. Ďalšia časť práce sa bude zaoberať interpretáciou týchto udalostí vo dvoch kapitolách. V prvej sa pozriem ako sa líšia názory historikov na problematiku a ako si tieto udalosti vysvetľujú. Pokračovať budem druhou kde budem sledovať interpretáciu udalostí z pohľadu Vladimíra Putina v oficiálnych vyjadreniach. Budem sledovať zmeny jeho vyjadrení v čase. Na záver zhrniem zistené informácie a zhodnotím.

Abstract

The paper is divided into two main parts. First two chapters are focussed on events in 1939. Specifically, signing non-aggression pact between Germany and the Soviet Union, also known as the Molotov-Ribbentrop pact, named by the Foreign Ministers of both countries, who have signed it. Also, the events that preceded this pact and that followed afterwards. In this paper focussinf on history, I will also look at the relationship between ideologies of Germany and the USSR. While I want to point out the fact that the two schemes, such as German and Soviet, were ready to expand not only at the expense of third countries, but also at the expense of one another. Next section will be focussed on the interpretation of these events, in two chapters. First I will offer a view at how historians differ in opinions on the problems and how they explain these events. Futhermore, I will continue with another interpretation of the events from the perspective of Vladimir Putin in the official statements. Moreover, I will monitor changes its expression at the time. By the end , I will summarize the information that were identified and evaluated.

Klíčové slová

Stalin, Hitler, Sovietsky zväz, Nemecko, Molotov, Ribbentrop, pakt, dohoda, Poľsko, Putin, Rusko, historici, vojna, ofenzívny, defenzívny

Keywords

Stalin, Hitler, Soviet union, Germany, Molotov, Ribbentrop, pact, agreement, Poland, Putin, Russia, historians, war, offensive, defensive

Rozsah: 84 340 znakov

Vyhlásenie

1. Vyhlasujem, že som predloženú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru.
2. Vyhlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 11.5.2016

Michal Suchodolinský

Podakovanie

Vďaka patrí môjmu ockovi, ktorý mi svojou úžasnou knižnicou zabezpečil veľké množstvo tematických kníh, a tiež za nasmerovanie k výberu témy. Taktiež chcem poďakovať pánovi doktorovi Michaelovi Romancovovi za pomoc pri tejto bakalárskej práci a za jej vedenie.

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

**Pakt Molotov – Ribbentrop, ako prelomová
udalosť medzinárodných vzťahov konca 30. rokov
v roku 70. výročia konca 2. svetovej vojny**

Meno: Michal Suchodolinský

Odbor: Politologie a mezinárodní vztahy

Ročník: Druhý

Akademický rok: 2014/2015

Dátum odovzdania: 2.6.2015

Téma

Práca sa bude venovať udalosti, ktorá priamo predchádzala začiatku druhej svetovej vojny a nastavila kurz dejín smerom, ktorý už každý z nás pozná. V práci sa sústredím na udalosti tohto obdobia a jemu nadväzujúce. Či už podrobnosti samotného útoku na ZSSR a jeho pozadia, či dnešné interpretácie udalosti štátmi, ktoré sú dnes priamymi nasledovníkmi aktérov tohto paktu.

Dnes je táto téma horúcejšia ako posledné roky, vzhľadom na krízu, vznikajúcu vo východnej Európe. Podrobnejším vedeckým výskumom sa odhaľujú nové skutočnosti, ale napriek tomu je táto udalosť interpretovaná rôzne. Obhajujúca jednu či druhú stranu, alebo odsudzujúca celú udalosť. Tieto pohľady sa pokúsime priblížiť a popísať.

Ciele projektu

Cieľom bude, zistiť aké boli motivácie štátov k uzavretiu paktu, medzinárodné pozadie udalosti a z toho sa pokúsiť vysvetliť rôzne interpretácie v súčasnosti. Je totiž dôležité nazerať na udalosti z pohľadu samotných krajín, či dokonca ich vládcov. Motivácie, vyhliadky do budúcnosti, alebo vlastné geopolitické plány. To sú veci, ktoré nesmú byť opomenuté pri interpretácii udalosti dnes.

Dôvodom pre výskum je aktuálnosť témy, dôležitosť pre súčasnú medzinárodnú politiku a pohľad spoločnosti na ňu.

Súčasný stav poznania

V súčasnosti máme k dispozícii základné informácie o pakte Molotov – Ribbentrop. Vieme na akých základoch bol postavený, vieme o jeho tajnom dodatku, vieme približne aké boli motivácie oboch krajín a vieme čo po ňom nasledovalo. Práca však bude rozdelená do dvoch smerov. A to hlavne samotné pozadie udalosti a súčasné interpretácie hlavných aktérov. Nemáme ucelený, nijak jasný postoj spoločnosti k tejto udalosti. Nevieme nakoľko ľudia túto udalosť vôbec poznajú, preto je problematické vytvoriť si na ňu správny názor. Tu vystávajú problémy jednoduchej propagandy. Prekrúcanie faktov, zahmlievanie skutočností zo strany štátov, vedie k tomu, že samotní obyvatelia nedokážu rozlíšiť historický fakt od demagógie. S týmto sa dnes môžeme stretnúť zo strany Ruska, a nie len iba k tejto udalosti, ale napríklad aj dezinterpretácie vo smere k okupácii Československa v roku 1968. Vieme, že takúto politiku Rusko dovedy nevedlo. Ešte donedávna bola komunikácia historikov medzi európskymi krajinami na vysokej úrovni. Čo sa týka samotného roku 1939, a

následne aj vypuknutia vojny medzi Nemeckom a ZSSR v roku 1941, sa pokúsím pozrieť na pohnútky krajín k uskutočneniu týchto dohôd.

Východzí teoretický rámec

Chcem vychádzať z teórie, že tak ako Nemecko, aj Sovietský zväz mal svoje záujmy a pohnútky, keď túto dohodu uzatvárali. Nie len čo sa týka rozdelenia Poľska, ale hlavne východzej pozície do nastávajúcej vojny. Chápem tým aj teóriu, že vojna mohla pokračovať nie napadnutím ZSSR zo strany Nemecka, ale napadnutím Nemecka zo strany ZSSR. Je to dôležitý ukazateľ toho, prečo boli tieto nezmieriteľné režimy schopné nájsť spoločnú reč. Ďalej si myslím, že v súčasnej dobe, hlavne v posledných dvoch rokoch, sa názor Ruskej federácie radikálne zmenil v súvislosti s paktom. Že hlavne po vypuknutí ukrajinskej krízy sa Rusko akoby postavilo do opozície. Prečo môže mať tieto pohnútky? Je to truc? Spôsob ako sa vyhraniť voči západu? Alebo ide zo strany štátu o kampaň, ako zosvetliť už tak čiernu a tragickú históriu Sovietskeho zväzu? Vzhľadom na ruskú mentalitu, ich nesmierne národné cítenie, istý čiastočný odpor k radikálne liberálnej, západnej kultúre, môžem povedať, že takéto nové varianty dejín ruská spoločnosť rada prijme.

Metodológia

V práci budem sledovať udalosti z roku 1939. Taktiež udalosti pred a po uzavretí paktu. Budú ma zaujímať pohnútky hlavných aktérov uzatvoriť pakt. A teda Nemecka a Sovietskeho zväzu a ich vodcov Hitlera a Stalina. Pozriem sa na tieto udalosti pomocou teórie hier. Ďalej budem hodnotiť prístupy historikov a zmeny nazerania na pakt zo strany vedenia Ruskej federácie. Pomocou diskurzívnej analýzy sa pozriem na tieto interpretácie.

Zoznam literatúry:

SUVOROV, Viktor Andrejevič. Všetchno bylo jinak, aneb, Kdo začal druhou světovou válku. Praha: Naše vojsko, 2008, 303 s. Klub přátel ruské písemnosti (Naše vojsko). ISBN 978-80-206-0926-7.

MÖLLER, Horst a Alexander CHUBARIAN. Россия — Германия: Вехи совместной истории в коллективной памяти. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2013, volumes. ISBN 978-3-486-75524-4.

MOORHOUSE, Rooger. Diablovi spojenci. Premedia, 2015. ISBN 978-8-081-59212-6.

SNYDER, Timothy. Krvavé země: Evropamezi Hitlerem a Stalinem. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-254-9.

Obsah

1.	Úvod	2
1	Pakt Molotov - Ribbentrop.....	3
1.1	Postoje Nemecka.....	3
1.2	Koniec Sovietskej izolácie	4
1.2.1	Litvinov	5
1.2.2	Molotovov a Stalinov Sovietsky zväz.....	5
1.3	Nemci – „východníci“	7
1.4	Britské a Francúzske postoje	8
1.4.1	Garancie Poľsku	8
1.4.2	Dohovory so Sovietmi.....	8
1.5	Vyústenie udalostí	9
1.5.1	Predvečer paktu	10
1.6	Uzavretie paktu	11
2	Geopolitické záujmy ZSSR podľa Suvorova a Zubova	12
2.1	Stalinov mier.....	13
2.2	Stalinovo „búranie múru“.....	13
2.2.1	Sovietske interpretácie.....	14
2.3	Zvláštna defenzíva	14
2.4	Sovietska expanzia.....	15
2.5	Rovný diel Nemecku aj Sovietskemu zväzu.....	16
2.6	Sovietska vojna.....	16
3	Porovnanie súčasného Ruského a Nemeckého prístupu z pohľadu historikov	16
3.1	Nemecko: Bianka Pietrow-Ennker.....	16
3.2	Rusko: Alexander Chubaryan	17
3.3	Viktor Mironenko o podobnosti udalostí vtedy a dnes.....	18
3.4	Udalosti pri podpise paktu z teoretického hľadiska	20
4	Putinove vyjadrenia o pakte Molotov-Ribbentrop.....	21
4.1	Teoretický pohľad na postup Vladimíra Putina	22
5	Záver	23
7	Použité zdroje a literatúra	26

1. Úvod

Táto bakalárska práca sa bude zaoberať prístupom Sovietskeho zväzu k paktu Molotov – Ribbentrop v čase jeho podpisu a prístupom Ruska v roku 70. výročia konca druhej svetovej vojny, a krátke obdobie pred tým. Tento pakt bol poslednou zmluvou podpísanou pred nemeckým útokom na Poľsko a začiatkom druhej svetovej vojny. Účastníci dohovoru sa dohodli, že proti sebe nepoužijú vojenskú silu a nepodporia nepriateľa druhého účastníka. Pakt obsahoval aj tajný dodatok, v ktorom si Nemecko a Sovietsky zväz rozdelili sféry vplyvu vo východnej Európe a určili spoločný postup proti Poľsku. Zmluva bola platná od jej podpisu dňa 23.8.1939 do 22.6.1941, kedy Nemecko napadnutím Sovietskeho zväzu zmluvu porušilo.

Pozriem sa tiež na fakt, že oba súperiace režimy majú v svojej podstate tendenciu expandovať a je to tiež súčasťou ich ideológie. Pozrieme sa na pohnútky a dôvody konaní, ktoré mohli viesť k uzatvoreniu takéhoto paktu. Že reálne obaja účastníci mohli predpokladať a predpovedať vzájomný stret, ktorý sa aj neskôr udial. Tento stret nakoniec iniciovalo Nemecko a tak sa Sovietsky zväz zapojil do vojny už aj oficiálne.

Ako sa menila interpretácia udalostí roku 1939 v posledných rokoch? A ako sa líšia pohľady historikov na túto udalosť? Text budem hodnotiť pomocou diskurzívnej analýzy. Budem teda po prvé porovnávať prístup Ruska od roku 1989 po súčasnosť a po druhé rôzny prístup historikov.

Zmeny pozícií Ruska, hlavne v posledných rokoch, budem sledovať na jednotlivých, oficiálnych vyjadreniach Vladimíra Putina. Tiež práce alebo vyjadrenia ruských historikov mi osvetlia ich prístup. Porovnáam tiež pohľad ruského historika A. Chubaryana a nemeckej historičky Bianky Pietrow-Ennker na pakt, na základe spoločnej historickej práce.

Na súčasnú situáciu interpretácie paktu sa teda pozriem očami kritickkej diskurzívnej analýzy tak ako ju definoval Norman Fairclough.

Témou diskurzu, ktorý budem sledovať je teda pakt Molotov-Ribbentrop. Jedným zo znakov diskurzívnej analýzy je historická a kultúrna špecifickosť, čo znamená, že náš pohľad na svet a jeho chápanie je historicky determinované.[Vašát: 2008, 102]

Podľa Fairclougha je chápanie diskurzu trojdimenzionálne, a to ako text, diskurzívnu prax a sociálnu prax.[Vašát: 2008, 103]Text je v tomto prípade reprezentuje informácie o pakte. Diskurzívna prax určuje pravidlá akými sa v sociálnej praxi (v sociálnom kontexte) interpretuje. Takto postavený diskurz následne ovplyvňuje sociálnu situáciu, sociálne inštitúcie a spoločnosť ako celok.[Vašát: 2008, 104]

Z dlhodobejšej perspektívy ma diskurz vplyv na sociálne štruktúry, pretože tvaruje subjekty a ich identity, vzťahy medzi týmito subjektmi, ich názory a podobne. [Vašát: 2008, 104]

Na udalosti rokov 1939 a 1941 teoretický nazriem z pohľadu teórie hier, ktorá je súčasťou empiricko-analytického prístupu.[Říchová: 2000, 21-22] Je možné aplikovať základný model teórie pri účasti dvoch hráčov.

V práci budem využívať hlavne historické diela ako ruských autorov, tak autorov, ktorí z Ruska nepochádzajú. Jedná sa aj o staršie knihy, napríklad ešte z dôb Sovietskeho zväzu. Mnohé sú však nové, spred niekoľkých rokov. Odkazujú sa priamo na historické pramene, alebo ako to je v prípade knihy „míny sú načasované“, ide o spomienky priameho účastníka. Teda zdroje sú zväčša tlačenej formy. Tiež som použil články z online časopisov a videozáznamy na youtube.

1 Pakt Molotov - Ribbentrop

Podľa nemeckej historičky Bianky PietrowEnnker sa tento pakt radí k najdôležitejším dokumentom obdobia pred druhou svetovou vojnou. Nepochybne bol priamo spojený s počiatkom druhej svetovej vojny. Pokračuje, že je zaujímavé, ako sa ideológie ako nacionálny socializmu, ktorý považoval ZSSR ako pevnosť európskeho boľševizmu, a sovietsky komunizmus, ktorý opisoval Nemecko ako najagresívnejšiu krajinu na svete, inklinujúcu k rozpútaniu imperialistickej vojny, sa dokázali dohodnúť na tak podstatnom dokumente. Tým sa ukončila konfrontácia medzi dvoma, proti sebe stojacimi štátmi, ideológie ktorých boli cielené na vnučovanie svojho systému iným krajinám. [Pietrow-Ennker: 2015, 117]

1.1 Postoje Nemecka

Ešte pred Sovietsko-Nemeckými dohovormi sa Nemecko pokúšalo nadviazať kontakt s Poliakmi. Poliaci, ktorí si po 123 rokov vybojovali samostatnosť boli ale veľmi citliví na svoju suverenitu. A tak nemecké ponuky na partnerstvo, kde evidentne Poliaci ťahali za kratší koniec, boli pre ich elitu neprijateľné. Nemci sa snažili Poliakov odľákať od anglo-francúzskeho tábora. V októbri 1938, Ribbentrop požiadal o vydanie slobodného mesta Gdańsk, za ktoré výmenou dostanú Poliaci dvadsaťpäť ročnú garanciu Nemecko-Poľských hraníc. Začiatkom budúceho roku zase Hitler pozval poľského ministra zahraničných vecí na rozhovory do Berghofu, kde nastolil otázku nemeckej podpory poľských ambícií na Ukrajine. Poľsko chcel vidieť ako baštu proti komunizmu a verný svojim proti sovietskym inštinktom, dokonca rozmýšľal nad spoločnou alianciou s Poľskom. Ribbentrop dokonca povedal nemeckému veľvyslancovi vo Varšave, že existujú „*veľké možnosti*“ poľsko-nemeckej spolupráce, predovšetkým v oblasti „*spoločnej východnej politiky*“ namierenej proti Sovietskemu zväzu. Poliaci sa nezlákali ani na nemecké ponuky, ani zastreté hrozby. Varšava bola ochotná diskutovať, napriek svojej politike striktnej nestrannosti proti svojim dvom mocným susedom (doktrína dvoch nepriateľov), ale vzdať sa mesta Gdańsk a poľského koridoru, bolo bez debaty. [DGFP VI: 1956, 85-87]

Hitler už od západu získal maximum. Zostalo mu už iba zabezpečiť sa z východu, neutralizáciou ZSSR. V Berlíne na diplomatickej recepcii, Hitler demonštratívne besedoval so sovietskym veľvyslancom nemalú chvíľu. V tej dobe už evidentne šlo o prvé zblížovania.[Chubaryan: 2015, 132] Hitlerovi to prišlo veľmi vhod. Vtedy sa v Berlíne začala rodiť myšlienka nového prístupu k Moskve. Kľúčovú úlohu mal skôr zohrať Góring ako Ribbentrop. Alfred Rosenberg spomína vo svojom denníku, ako sa rozpráva s Góringom na tému takého spojenectva. „*Ak ide o život Nemecka, musíme zvážiť dokonca aj dočasné spojenectvo s Moskvou.*“ Hitler tento návrh prijal vľadne a Ribbentropovi pripomínal, že celý život bojoval s komunizmom. Podľa ministra mal Hitler zmeniť názor niekedy začiatkom mája. Mali v Berghofe sledovať filmový záznam Stalina pri slávnostnej vojenskej prehliadke. To mal byť podľa Ribbentropa okamih, keď Hitler našiel „zaľúbenie“ v Stalinovej tvári. Vyhlásil, že sovietsky vodca pôsobí ako muž, s ktorým je možné uzavrieť obchod. Vtedy sa Ribbentrop pustil do práce. Už sa len čakalo, či to upúta pozornosť Sovietov.[Moorhouse: 2015, 47-48]

1.2 Koniec Sovietskej izolácie

Kríza formovania kolektívnej bezpečnosti v Európe, ako protiváha nacistickým plánom Hitlera dospela k zmene situácie koncom 30. rokov. Mníchovské udalosti z roku 1938 prijímala Moskva ako krok namierený proti ZSSR. Nieslo to so sebou totiž riziko vytvorenia širokého antisovietskeho frontu. Na jednej strane Nemecko a na druhej anglo-francúzska koalícia. Po Mníchove Stalin pocítil silnejúcu izoláciu Sovietskeho zväzu a tak začal hľadať alternatívy politického kurzu. Táto zmena bola nutná vzhľadom na absenciu akéhokoľvek progresu vývoja vzťahov medzi Moskvou, Londýnom a Parížom. Po Mníchovskej dohode panoval strach z toho, že sa ZSSR ocitne v obklúčení nepriateľov. Až do konca 30. rokov Stalin odmietal nacizmus či fašizmus ako ideológiu či politiku. Napriek tomu pod ťarchou udalostí sa v roku 1939 vyjadril, že je možnosť postupného zblížovania s Nemeckom.[Chubaryan: 2015, 121-123]

Sovietský zväz v skutočnosti priahol po zmene zahraničnej politiky. Doterazrazil Sovietsky zväz politiku kolektívnej bezpečnosti, s cieľom zamedziť fašistickú agresiu. To sa dalo dosiahnuť jednak cez Kominternu, jednak cez Ligu národov, kam vstúpili v roku 1934. Na jar 1939 však bolo jasné, že táto politika zlyhala. Či už zlyhanie pri talianskej agresii v Habeši, či v Mníchove. Vzhľadom na oprávnený strach Moskvy, že Briti a Francúzi uzatvoria spojenectvo s Nemeckom, začal Sovietsky zväz aktívne uvažovať o tejto zmene zahraničnej politiky. Na zaistenie bezpečnosti bolo treba pre ZSSR prekonať politickú izoláciu. V čom sa zhodujú aj Chubaryan aj Ennker. [Chubaryan: 2015, 132][Pietrow-Ennker: 2015, 121]

Od apríla 1939 sa Stalinovi ukazovali hneď dve varianty prekonania tejto izolácie. V konečnom dôsledku si Stalin vybral tú, ktorá mu priniesla viac výhod. Na jednej strane sa v lete ukazovala možnosť uzatvorenia spoločnej anglo-franko-sovietskej zmluvy o spoločnej pomoci namierenej proti Nemecku. Z druhej strany, približne v rovnakom čase došlo medzi ZSSR a nacionálne socialistickým nemeckom k porozumeniu, čo priviedlo následne obe

krajiny k podpísaniu trhovej dohody a vzápätí aj paktu o neútočení. [Chubaryan: 2015, 132][Pietrow-Ennker: 2015, 121]

1.2.1 Litvinov

V roku 1939 sa Stalin rozhodol vymeniť šesťdesiat ročného Maxima Litvinova na poste ministra zahraničných vecí. Stal sa prekážkou pri budovaní nových vzťahov s Nemeckom. Maxim Litvinov strávil veľkú časť kariéry spreď roka 1917 v exile, kde pomáhal komunizmu ako pašerák zbraní a propagandista. Neskôr sa z neho stal diplomat a od roku 1930 pôsobil ako minister zahraničných vecí. Stotožňoval sa s politikou kolektívnej bezpečnosti. Ako povedal Stalin: „*Politika kolektívnej bezpečnosti neobstála.*“.[Pietrow-Ennker, 2015, 121] Ani jeho šarm, ktorý mu pomohol získať uznanie aj na medzinárodnej scéne, mu nepomohol. Bol žid a tak pre Nemcov častý terč kritiky a posmeškov. Posmešne ho oslovovali ako „Litvinov-Finkelstein“.[Herf: 2006, 97] Chýbajúca flexibilita do novej, komplikovanejšej medzinárodnej politiky zapríčinila, že sa Maxim Litvinov stal pre Stalina „nelojálny“ a neschopný „zaistiť uskutočňovanie straníckej línie“. A tak namiesto príjemného odchodu do dôchodku ho zatkla NKVD.[Resis: 2000, 34]

1.2.2 Molotovov a Stalinov Sovietsky zväz

Jeho nástupcom sa stáva už známejší Vjačeslav Molotov, vlastným menom Skrjabin, ktorý tou svojou lojalitou určite pochybnosti vyvolať nemohol. Svoje „bojové meno“ si vybral rovnako ako Stalin a Lenin. Odvodil si ho od slova molot, teda kladivo. Revolúcia v roku 1917 ho zastihla v Petrohrade ako redaktora komunistických novín Pravda. Tak bol primárne aj považovaný, ako novinár. Nebol ani rečníkom, ani vojakom, ale aj napriek tomu sa malý, drobný, okuliarnatý Molotov stal zakrátko vedúcim predstaviteľom Petrohradského sovietu a neskôr chránencom samotného Stalina. Horlivý komunista a byrokrat, preto nemal problém presedieť hodinové schôdze v Kremli. Vyslúžil si za to prezývku „súduh s kamenným zadkom“. Sám Lenin ho mal volať Železnozadok, ako to vo svojej knihe píše Roger Moorhouse. [Moorhouse: 2015, 52] Bol malicherný a pomstychtivý. Osobne schválil tisícky popráv. Jeho osobné vyjadrenie:

„Podpísal som najviac – vlastne takmer všetky – zoznamy zatknutých. podebatovali sme si a rozhodli. Všade vládol zhon. Mal vari človek čas ísť do detailov?“ [Moorhouse, 2015, 53] Keď bol do funkcie ministra zahraničných vecí menovaný, nemal takmer žiadnu skúsenosť s medzinárodnou politikou, ale zato bol človekom naskrze presiaknutý krvou. Jeho jedinou kvalitou bolo to, že to bol Stalinov človek. Nehovoril ani cudzími jazykmi a ani nepobýval dlho v zahraničí. O vonkajšom svete vedel veľmi málo. [Moorhouse, 2015, 53]

Teda jeho vymenovanie môže nasvedčovať, že od toho momentu sa zahraničná politika dostáva plne do rúk Stalina. Bol to signál pre okolitý svet, že ZSSR odteraz zvažuje všetky zahraničnopolitické možnosti. Aby si bol Stalin istý, že Nemecko odvolanie Litvinova pochopilo, vydal príkaz podľa ktorého sa malo ministerstvo zahraničných vecí zbaviť všetkých židov. Keďže väčšinu vedenia krajiny i veľvyslancov tvorili židia, bol to obrovský zásah do rezortu.[Moorhouse, 2015, 53]

Môžeme povedať, že sa to odohrávalo približne paralelne s Nemeckom. Stalin neskôr vysvetlil britskému veľvyslancovi Staffordovi Crippsovi tento postup:

„ZSSR chcel zmeniť rovnováhu.... Anglicko a Francúzsko ju chceli udržať. Aj Nemecko chcelo túto rovnováhu zmeniť. A táto túžba zbaviť sa starej rovnováhy vytvorila základ pre nový prístup k Nemecku.“ [Moorhouse: 2015, 49]

1.2.2.1 Stalinova túžba po Európe

V súkromí Stalin vyjadroval svoje myšlienky oveľa otvorenejšie. Na tajnom zasadnutí politbyra 19. augusta 1939, kde obhajoval pakt o neútočení, očakával neodvratný konflikt medzi Nemeckom a západom. V tomto prípade by ZSSR zostalo pri postrannej čiare a zabezpečil by si výhodný vstup do vojny. Stalin opísal niekoľko výsledných scenárov s tým, že sa zvyšujú šance na „svetovú revolúciu.“ Svoj príspevok zakončil presvedčením, že ZSSR musí urobiť všetko na zaistenie toho, aby vojna trvala čo najdlhšie, aby sa vyčerpali obe strany.[Moorhouse: 2015, 49]

Stalin tieto tvrdenia neskôr označil ako nonsens. Má ísť o podvrh s cieľom zdiskreditovať Sovietsky zväz. Samotný prejav sa neskôr preukázal skutočne ako podvrh, ako o tom píše článok *„Stalins 'Kriegsszenario 1939': Eine Rede, die es nie gab. Die Geschichte einer Fälschung“*. [Slutsch, Zarusky: 2004, 597-635] V zásade je to však v súlade so všetkým čo Stalin a ostatní v tej dobe povedali. Je to logický postup v snahe dosiahnuť čo najlepšie počiatočné pozície pre nastávajúci konflikt, s túžbou šíriť komunistickú revolúciu ďalej na západ. Nejedná sa o nič, čo by ZSSR niekedy poprel. V situácií keď niekto ako Stalin vládne mocnej totalitnej krajine, je nelogické zachovať sa inak ako z pohľadu mocenských ambícií.

Podobný názor vyjadril aj ruský historik Alexander Chubaryan vo svojom príspevku v knihe *„Rossia – Germaniya, vekhi sovместnoy instorii v kolektivnoy pamyati“*. Pokračuje tiež tým, že mnohí tí, ktorí skúmajú tieto udalosti, neberú do úvahy politickú situáciu v rokoch 1938 až 1940 a geopolitické ciele Sovietskeho zväzu. [Chubaryan: 2015, 133]

Pár dní po podpise paktu vysvetľoval svojim ministrom Stalin, že dohoda a vojna, ktorá ju nasleduje, ponúka možnosť podkopať samotný kapitalizmus:

„Prebieha vojna o znovuzrodenie sveta medzi dvomi skupinami kapitalistických krajín, o dominanciu nad svetom! Nevidíme nič zlé na tom, keď proti sebe neľútostne bojujú a oslabujú sa navzájom. Bolo by výborné, keby sa nemeckými rukami oslabila pozícia najbohatších kapitalistických krajín (najmä Anglicka). Hitler nechápe, že aj keď to nechce, otriasa a podkopáva kapitalistický systém... My vieme manévrovať, huckať jednu stranu proti druhej, aby bojovali proti sebe čo najneľútostnejšie. „ [Moorhouse: 2015, 50]

1.2.2.2 Minister zahraničných vecí ZSSR

Nasledujúceho leta Molotov rozvinul tieto myšlienky na stretnutí s litovským komunistom Vincasom Krévė-Mickevičiusom, kde básnil o tom, ako druhá vojna im pomôže získať moc nad Európou tak, ako prvá pomohla získať moc nad Ruskom. Podporu Nemecka obhajoval

tak, že ho podporujú iba natoľko koľko je nevyhnutné ,aby sa nezadusilo. V nadchádzajúcom boji buržoázie a proletariátu, mal byť práve ZSSR hlavnou silou a podporou proletariátu.[Remeikis: 1965]

Politika brániaceho sa Sovietskeho zväzu z roku 1939 je aj dodnes charakterizovaná, hlavne tými, ktorí lipnú na ružovom obraze ZSSR, ako vo svojej podstate defenzívna, motivovaná snahou zadržať Hitlera a získať čas na prípravu obrany pred neodvratným útokom.

Molotov neskôr sám priznal, že jeho úlohou ako ministra zahraničných vecí bolo hlavne rozširovať hranice ZSSR. Sovietsky zväz chápal teritoriálnu expanziu ako podstatu svojho bytia. To sa dialo jak v roku 1920 pri Rusko – Poľskej vojne, tak v rokoch 1944 a 1945. Nie je dôvod predpokladať, že teritoriálna expanzia nebola súčasťou plánu z roku 1939. Stalin v roku 1939 nebol určite defenzívny, ale skôr pasívno-agresívny.[Moorhouse: 2015, 51]

1.3 Nemci – „východníci“

V nemeckej politike si len pomaly začali uvedomovať možnosti, ktoré sa ponúkali pri dohode so Stalinom. Samozrejme aj na nemeckom ministerstve zahraničných vecí pôsobilo niekoľko priaznivcov východnej orientácie Nemecka, takzvaní „východníci“, napríklad veľvyslanec v Moskve Schulenburg. Ten dlhodobo podporoval to, čo ostalo po Rapalskej dohode z roku 1922. Duch tridsiatych rokov priniesol silný antibolševizmus a tak boli prívrženci tohto smeru odstavení na druhú koľaj. A tak Góringová myšlienka začiatkom roku 1939, priniesla priestor na rozvoj tohto nápadu. Dohoda so Sovietskym zväzom prinesie Nemecku nie len rozviazané ruky voči Poľsku a západu, ale tiež odstráni možné riziká z ekonomickej blokády Anglicka tým, že strategické suroviny bude možné dovážať od soviетov.[Moorhouse: 2015, 54]

Niektorí činitelia v Berlíne si však až naivne mysleli, že Stalinova politika „socializmus v jednej krajine“ znormlizuje ZSSR. Krajina vraj mala opustiť od starého expanzionistického komunizmu a inklinovať k novému, národne orientovanému smeru. Takto vysvetľoval aj Ribbentrop pakt pred nemeckými zahraničnými misiami. „*Ruský bolševizmus za Stalina prešiel zásadnou štruktúrnou zmenou.*“ Ďalej písal, že ZSSR namiesto myšlienky svetovej revolúcie začala vznikať inklinácia k myšlienke ruského nacionalizmu a koncept konsolidácie sovietskeho štátu na jeho súčasných národných, teritoriálnych a spoločenských základoch.[DGFP VII: 1965, 180] A tak teda časy keď Moskva usilovala o vyvolanie triednej vojny a rozšírenie revolúcie boli považované za minulosť. V istej miere mohlo ísť aj o zbožné prianie. Okrem Ribbentropa tu boli aj iní, ktorí tvrdili, že vidia podobnosti. Napríklad, koncom júla nemecký negociátor Karl Schnurre zaujal pozornosť svojho sovietskeho náprotivka otázkou ideológie. povedal:

„Existuje jeden spoločný prvok v ideológiách Nemecka, Talianska a Sovietskeho zväzu: odpor voči kapitalistickým demokraciám. Ani my, ani vy ani Taliansko nemáme nič spoločné s kapitalistickým západom. preto sa nám javí dosť neprirodzené, aby socialistický štát stál po boku západných demokracií.“[Moorhouse: 2015, 55]

Aj Ribbentrop v auguste 1939, v úvode pri prvom stretnutí vyjadril myšlienku: „rozdielne filozofie nebránia rozumnému vzťahu“ a ďalej označil západné demokracie za nezmieriteľných nepriateľov národne socialistického Nemecka a sovietskeho Ruska. Nacisti si predstavovali, že nájdu so sovietskimi minimálne spoločnú cestu v zdieľaní nevraživosti voči Británii a Francúzsku. Stalin a Hitler však chceli ísť ešte bližšie.[DGFP VII: 1956, 63]

Hitler bol v zásade imúnny voči ideologickým čačkám. V jeho ponímaní bola logika tohto kroku jednoduchá. Podľa Goebelsa dospel k myšlienke paktu čiastočne kvôli tomu, že si náhle uvedomil, že sám seba zahnal do kúta. *„Führer si myslí, že je v pozícii žobrajúceho o milodary a že žobráci nemôžu byť vyvolenými... V čase hladomoru sa diabol živí muchami“*. [Moorhouse: 2015, 56] Neskôr sa 22. Augusta Hitler v Obersalzbergu vyjadroval v prejave ku svojim palatínom a vyšším generálom o pakte: *„na svete existujú iba traja veľkí štátnici, Stalin, ja a Mussolini. Mussolini je najslabší.“* [Adamthwaite: 1992, 219] Dodal ešte, že Stalin je veľmi chorý človek. Takže malo ísť len o dočasný pakt, ktorého cieľom je izolácia Poľska a prelomenie britskej blokády a otvorenie prístupu k ruským surovinám. A potom po Stalinovej smrti mali Sovietsky zväz zlomiť. To mal byť podľa jeho slov počiatok úsvitu nemeckej vlády nad svetom.[Adamthwaite: 1992, 210]

1.4 Britské a Francúzske postoje

1.4.1 Garancie Poľsku

Po vyhlásení Slovenského štátu a obsadení ostatných častí Čiech a Moravy v marci 1939 sa rozhodlo Anglicko rozšíriť garancie Poľsku. Písal sa tridsiaty prvý deň toho istého mesiaca. Vyhlásenie Londýna znelo:

„Ak akékoľvek konanie jasne ohrozí nezávislosť Poľska a ak bude poľský ľud považovať za životne dôležité pre svoju obranu použiť silu, Británia mu príde na pomoc.“ [Moorhouse, 2015, 46]

Británia nemala veľa možností ako Poľsku pomôcť. Jeho materiálne a ľudské zdroje neboli na takej úrovni aby bola intervencia v Európe realistickou možnosťou. To sa nakoniec ukázalo v septembrových dňoch. Túto záruku však môžeme chápať aj ako výraz solidarity a podporiť poľský vzdor. To pre nich nepochybne malo zmysel do budúcnosti. Môžeme v tom vidieť aj podporu Francúzsku, čím Anglicko dalo jasne najavo, že ďalej už nemecká agresia nebude tolerovaná.

1.4.2 Dohovory so Sovietmi

Briti spoločne s Francúzmi sa pokúsili dostať Sovietsky zväz mimo možnosti rokovania s Nemcami a tak poslali v polovici augusta do Moskvy svoju delegáciu. Spoločnú delegáciu reprezentovali britský admirál a francúzsky generál. Misia bola viac kontraproduktívna z niekoľkých dôvodov. Prvým sa stala zdĺhavá cesta do Moskvy, ktorá sa natiahla až na šesť dní. Bolo zložité nájsť bezpečnú cestu a tak bola zvolená plavba na starej obchodnej lodi „*The city of exeter*“, ktorej ležérna cesta vôbec Sovietov nepresvedčila o serióznosti spojencov. Ďalším dôvodom bol samotný šéf misie admirál sir Reginald Ranfurly Plunkett-Erle-Elle-

Drax. V komunistickom Sovietskom zväze človek s daným počtom mien nie je naozaj tým čo si získa priazeň u prorokov proletárskej revolúcie. Ďalší omnoho praktickejší dôvod bol, že ani admirál Drax a ani jeho francúzsky kolega generál Joseph Doumec neboli ministrami zahraničných vecí a teda nemali oprávnenie preberať v Moskve podstatné otázky. [Moorhouse: 2015, 56]

Je pravdepodobné, že v skutočnosti nešlo o dosiahnutie nejakej dohody. Sám Neville Chamberlain priznal svojmu priateľovi, že k ZSSR prechováva tu najhlbšiu nedôveru. Inak tomu nebolo ani medzi obyvateľstvom. Väčšinou šlo o vzájomný strach. Neville Chamberlain sa vyjadril, že neverí ich motívom a že podľa neho nemajú veľa spoločného s našimi ideami slobody a ich jedinou starosťou je, ako každého obalamutiť. [McDonough: 1998, 174] Preto je logická aj inštrukcia „postupovať veľmi pomaly“, ktorú dostali na cestu do Moskvy. Cieľom bolo skôr prediskutovať sa až na koniec leta. Dôvodom mohlo byť hlavne to, aby Hitler stratil letné mesiace na inváziu do Poľska. Evidentne ich nádeje boli založené na tom, že už ich prítomnosť môže byť dôvodom pre vytvorenie anglo- francúzsko-sovietskej aliancie. Darmo.

Dôsledky tejto krátkozrakosti sa hneď ukázali. Keďže bolo Británia a Francúzsko viazané zárukami z marca, kde garantovali Poľsku záruky [Pietrow-Ennker: 2015, 120], tento dôležitý a kľúčový moment veľmi obmedzoval spoločné rokovania. Poľsko ako strategické územie medzi Nemeckom a ZSSR sa toho leta stávalo čoraz dôležitejším. Drax teda Sovietom sotva mohol ponúknuť viac než len zachovanie status quo. Poľsko nechcelo ani povoliť vytvorenie koridoru, v ktorom by mohla červená armáda operovať v prípade nemeckej hrozby. [Chubaryan: 2015, 132] Na východe Poľska žili početné, roztrúsené menšiny Ukrajincov a Bielorusov. Varšava mala opodstatnené obavy, že ak raz povolí vstup červenej armády do Krajiny, už z nej nikdy neodíde. Preto pri diskusiách 14. augusta s komisárom obrany Klimentom Vorošilovom o možnostiach spoločného postupu, vyšiel tento problém najavo. Pri otázke Vorošilova, či bude sovietskym silám umožnený prechod cez územie Poľska v prípade spoločného postupu proti cudzej agresii, spojenecká delegácia odpovedala iba vyhýbavo. Odkazoval na to, že ak bude spojenectvo medzi ZSSR, Britániou a Francúzskom uzavreté, mali by Poliaci tento prechod povolený. Nijak však nevedel dať tento prísľub. Vorošilov sa vyjadril, že je to kardinálna otázka pre Sovietsky zväz. Ako v spoločných rozhovoroch niekoľko krát povedal: „*chcem jasnú odpoveď na moju jasnú otázku*“. Keďže ju nedostal, rozhovor ukončil. [Adamthwaite: 1992, 218-219] . Po francúzskom nátlaku sa už mali podľa Chubaryana poliaci podvoliť, ale toto rozhodnutie padlo až v deň príchodu Ribbentropa do Moskvy. [Chubaryan: 2015, 132]

1.5 Vyústenie udalostí

To čo Briti a Francúzi nemohli, jak kvôli dohodám, tak kvôli verejnej mienke, Nemcom problém nerobilo. Prísľub pobaltských štátov a východného Poľska boli ozajstné teritoriálne a strategické zisky. Preto telegram Ribbentropa veľvyslancovi do Moskvy obsahoval mnoho sebavedomia a optimizmu. Ako sa vyjadril: „*nie sú žiadne reálne konflikty medzi záujmami Nemecka a ZSSR a tiež, že nie je medzi Baltickým morom a Čiernym morom otázky, ktorú by*

nebolo možné vyriešiť k úplnej spokojnosti oboch strán.“[DGFP VII: 1956, 63] Dokonca aj do Moskvy letel samotný minister Ribbentrop, aj keď sa spočiatku uvažovalo, že poletí Hitlerov právny poradca Hans Frank, ktorý sa neskôr stal generálnym guvernárom Poľska. Otázka znie či to bola iba chladná kalkulácia ako sa zalíškať soviетom, alebo skôr o ukojenie Ribbentropovho ega. Podľa Ribbentropovej verzie si ho vybral Hitler, lebo „lepšie rozumel veci“. Je viac než pravdepodobné, že po spojeneckej návšteve sa návšteva nemeckého ministra určite zapáčila v hlavnom meste Sovietskeho zväzu viac. Veľvyslanec Schulenburg hlásil 16. augusta domov do Berlína štátnemu sekretárovi Weizsäckerovi, že Molotov bol neobvykle otvorený a polichotený. Molotov to chápal ako dôkaz dobrých úmyslov a bol poctený, že s ním príde rokovať osobne Rišsky minister Ribbentrop. [DGFP VII: 1956, 99]

1.5.1 Predvečer paktu

1.5.1.1 Koniec Britsko – Francúzskym snahám

Vzhľadom na dané podmienky, Sovietsi pokračovali v tajných rokovaniach s Nemeckom a popri tom na verejnosti rokovali s Britmi a Francúzmi. Hans von Herwarth (Nemecký diplomat, známy tiež pod prezývkou Johnie von Herwarth) spomína ako medzi západnými ambasádami v Moskve toho leta prevládal takmer jednotný názor, že Stalin má vo väčšej úcte Nemcov než západné mocnosti a že im nepochybne väčšmi dôveruje.[Moorhouse: 2015, 58] Nie je divu, že svoj obdiv smeroval viac k inému, rovnako despotickému diktátorovi, v ktorom mohol okrem vlastného úžitku vidieť aj moc. Podobnosť týchto typov je oveľa lákavejšia ako „skazená“ západná demokracia, ktorú jak jeden, tak druhý nenávideli. A tak sa väčšiu časť augusta hľadala zhoda medzi nimi. Vyjasňovali sa stanoviská, aby sa dni pred podpisom mohli naformulovať konkrétne koncepty dohôd a predbežne ich odsúhlasiť.

Udalosti nabrali dramatický spád. 21.8. sa konalo posledné stretnutie s Draxovou delegáciou a ich sovietskymi partnermi. Ani jedna strana nemala nič nového a tak sa ďalšie stretnutie odložilo na neurčito. Západná politika zdržovania nemala kam pokračovať. S Nemcami to však bolo o inom. Aj keď by Stalin prijal malé zdržanie, dokým by sa nevyjasnila úplne situácia na fronte s Japonskom, Hitler bol odhodlaný celú vec dotlačiť do konca.[Moorhouse: 2015, 59] Večer pred tým poslal Hitler osobný telegram Stalinovi, v ktorom požiadal o prijatie Ribbentropa v Moskve, na dotiahnutie posledných detailov.[DGFP: 1956, 156-157] Tento osobný prístup Stalina potešil. Bol zvyknutý, že sa k nemu správali ako k outsiderovi, preto bažil po uznaní, ktoré mu Hitler prejavoval. Stalin s prijatím súhlasil na 23.8. a vyjadril nádej, že pakt bude „obratom k lepšiemu“ v nemecko-sovietskych vzťahoch.[DGFP: 1956, 168] Albert Speer, ktorý bol svedkom tejto scény v Berghofe opísal, ako sa Hitler na chvíľu zahľadel do prázdna, celý očervenel, potom tresol pästou do stola tak silno, až zarinčalo sklo a vykrikol hlasom preskakujúcim od nadšenia: „Mám ich! Mám ich!“ [Davidson: 1970, 161]

1.5.1.2 Nemecko – sovietska hospodárska dohoda a Japonsko

Hitlerova túžba zaútočiť 26. augusta na Poľsko a postaviť západ pred hotovú vec, tieto rokovania iba urýchlňovali. Z týchto rokovaní vzišla aj nemecko-sovietska hospodárska dohoda. Na jej základe malo dochádzať k výmene sovietskych nerastných surovín za hotové

nemecké výrobky a tiež úver na dvesto miliónov ríšskych mariek. Bola podpísaná 20. augusta 1939.[Moorhouse: 2015, 59]

Moskva sa ustavične počas dohôd snažila presvedčiť Nemcov, aby prestali podporovať Japonsko v boji proti Červenej armáde na Ďalekom východe. Táto téma bola niekoľkokrát nastolená počas rokovaní. 20. augusta sa však problém vyriešil sám od seba. Sovietska armáda zaútočila na japonskú cisársku armádu a pri rieke Chalkin Gol a po 11 dňoch boja prinútili japonskú armádu ustúpiť. Počas bojov, teda v čase keď sa uzatvárala dohoda, Stalin stále uvažoval nad angažovanosťou na západe. Bitka však prispela k Stalinovému rozhodnutiu. Ďalšia významná angažovanosť na východe nemala byť viac potrebnou. [Moorhouse: 2015, 59]

1.6 Uzavretie paktu

Popoludní 23. augusta začalo rokovanie. Stalin si sebaisto myslel, že v rukách drží všetky karty. Ribbentrop, Stalin, Molotov a aj veľvyslanec Schulenberg sa mohli pustiť do práce. Na programe bolo finalizovanie podmienok a dokončiť nevyhnutné papierovanie. Ribbentrop chcel zrejme prevziať iniciatívu a tak oznámil: „*Führer ma oprávnil navrhnúť pakt o neútočení medzi našimi dvoma krajinami, ktorý bude trvať sto rokov.*“ Stalin sa nenechal vyvieš z miery a reagoval iba vlažne. „*Ak by sme sa dohodli na sto rokoch, ľudia by sa z nás smiali, že to nemyslíme vážne. Ja navrhujem, aby dohoda platila desať rokov.*“ Ribbentrop pokorne ustúpil.[Rees: 2009, 10]

Debata sa dostala až k tajnému protokolu, na základe ktorého si mali obe strany rozdeliť svoju korisť. Iniciatíva prišla od Sovietov. Chceli jasné rozdelenie sfér záujmu v strednej a východnej Európe. Stalin si Hitlerovu netrpezlivosť uvedomoval, preto sa snažil získať z dohôd čo najviac. Ribbentrop navrhol že východná časť Poľska, Besarábia, Fínsko, Estónsko a Lotyšsko po riekú Dvinu budú spadať do sovietskej sféry vplyvu. Stalin s touto štedrou ponukou spokojný nebol a vyžiadal si celé Lotyšsko. Šokovaný Ribbentrop, aj keď mal súhlas prijať nevyhnutné požiadavky, rozhodol sa prerušiť rokovania, aby tieto požiadavky mohol prerokovať s nadriadenými. Hitler v tom čase vyčkával v Berghofe. Keď konečne zazvonil telefón, Ribbentrop informoval Hitlera o priebehu rokovaní a Stalinovej požiadavke na celé Lotyšsko. Po pól hodine a po preskúmaní mapy, Hitler zavolať späť a súhlasil so zmenou návrhu. Podľa Johnnieho von Herwartha, ktorý bol na druhej strane linky v Moskve, rýchlosť Hitlerovej odpovede svedčila o jeho nedočkavosti. Stalin za jediný večer rokovaní získal takmer všetky územia, ktoré ruské impérium stratilo po prvej svetovej vojne. [Moorhouse: 2015, 60-62]

Po uzavretí kľúčových otázok sa diskusia v Moskve preniesla na aktuálne udalosti a úvahy o tom, čo by táto dohoda a pakt o neútočení mohli priniesť. Stalina zaujímal hlavne status nemeckého prepojenia s Japonskom. Japonsko bolo totiž súčasťou osi Berlín-Rím-Tokio. V roku 1936 spolu s Nemeckom podpísali Japonci pakt proti Kominterne, pričom za Nemecko pospísoval samotný Ribbentrop. Ribbentrop teda ubezpečil Stalina, že nemecko-japonské spojenectvo nie je nijak namierené proti Sovietskemu zväzu. Dokonca ponúkol angažovanosť

v riešení nezhôd medzi Moskvou a Tokiom. Stalin sa iba vlašne vyjadril, že by privítal zlepšenie vzťahov aj nemeckú pomoc, ale nechcel dať najavo, že iniciatíva má jeho súhlas.[Moorhouse: 2015, 62] Po ďalších rozhovoroch, rozhorčovaní sa nad Anglickom a vzájomnom podpichovaní sa, bol v vstupnej kancelárii spísaný koncept komuniké v dvoch jazykoch, ktorý potom šiel negociátorom na posúdenie. Ribbentrop do pôvodného sovietskeho návrhu doplnil preambulu plnú odkazov na prirodzené priateľstvo medzi ZSSR a Nemeckom. Stalin, ktorý sa nenechal unášať emóciami sa opýtal:

„ Nemyslíte, že by sme mali väčšmi dbať na verejnú mienku v našich krajinách? Dlhé roky sme si na hlavy vylievali vedrá špiny a naši propagandisti v tomto smere už nemohli urobiť viac. A teraz, z ničoho nič, chceme, aby nám ľudia verili, že je všetko zabudnuté a odpustené? Veci nejdú tak rýchlo. Verejnú mienku v našej krajine a pravdepodobne aj v Nemecku je potrebné na zmenu v našich vzťahoch, ktorú prináša naša dohoda, pripraviť pomaly.“
[Read, Fisher: 1988, 252]

Ribbentrop teda pokorne ustúpil a preambula sa znova vrátila k pôvodnému zneniu. Došlo ešte k niekoľkým drobným úpravám a text dohody, pozostávajúci iba zo siedmich odstavcov, obe strany skontrolovali a odsúhlasili. Dohodli sa na tom, že obe strany sa zdržia akýchkoľvek agresívnych aktivít namierených jednej voči druhej a že budú udržiavať trvalý kontakt s cieľom konzultovať spoločné záujmy. Spory sa budú riešiť priateľskou výmenou názorov, alebo v prípade nevyhnutnosti arbitrážou. Zaujímavosťou je, že dohoda mala platnosť okamžite po podpise, nie až po ratifikácii.[DGFP VII: 1956, 245-246]

Tajný protokol bol rovnako stručný, iba so 4 odstavcami, ktoré vyčleňujú nacistické a sovietske sféry vplyvu, ktoré sa mali aplikovať v prípade politických a teritoriálnych zmien. Hranica medzi signatármi mala viesť po línii riek San, Narva a Visla. Obe strany sa dohodli na tom, že protokol bude prísne tajný.[DGFP VII: 1956, 246-247]

Pred tým než sa koncept dohody prepísal na stroji, prebehla recepcia, na ktorej samozrejme nechýbali prípitky a vrúcne slová o priateľstve. Potom priviedli fotografov aby zachytili slávnostný podpis. Pri fotografovaní mal Stalin jedinú podmienku, a to odstrániť prázdne poháre zo stola. Evidentne nechcel, aby si ktokoľvek myslel, že bol pakt podpísaný pod vplyvom alkoholu. Tieto ikonické fotografie sú dnes všeobecne známe.[Moorhouse: 2015, 64-65]

2 Geopolitické záujmy ZSSR podľa Suvorova a Zubova

Je všeobecne známy fakt, že Sovietsky zväz vstúpil do druhej svetovej vojny až dňa 22. júna 1941. Začalo sa rátať 1418 dní Veľkej vlasteneckej vojny, ktorá spravila zo ZSSR „osloboditeľa“ východnej a strednej Európy. Je tomu však tak? Udalosti pred uzatvorením paktu Molotov – Ribbentrop a udalosti v „predvojnovom období“ nasvedčujú inej verzii. Sovietsky zväz nepochybne vojnou získal to, po čom horliví revolucionári snívajú od počiatku. Rozširovať proletársku revolúciu po svete. Vojna ich síce stála milióny životov a škody

nepredstaviteľného rozsahu, spravili z nich obeť vojny a následných hrdinov Európy. Nespochybniteľné je, že skutočne ich sila nesmierne pomohla v konečnom dôsledku zničiť nacistické Nemecko, ale čo bolo v počiatku? Čo a hlavne kedy priviedlo východoeurópsku veľmoc do krvavého víru druhej svetovej vojny?

2.1 Stalinov mier

Niekoľko mesiacov po vypuknutí druhej svetovej vojny, oznámila francúzska agentúra Havas, že podľa ich údajov sa 19.8.1939 uskutočnilo tajné zasadnutie politbyra, na ktorom Stalin predniesol nasledujúcu reč:

„Otázka mieru či vojny sa dostáva do fázy, ktorá je pre nás kritická. Pokiaľ uzavrieme zmluvu o vzájomnej pomoci s Francúzskom a Veľkou Britániou, Nemecko sa zriekne Poľska a začne hľadať modus vivendi so západnými mocnosťami. Vojna bude zažehnaná, ale do budúcnosti môžu udalosti nadobudnúť povahu veľmi nebezpečnej pre ZSSR. Pokiaľ prijmeme návrh Nemecka, Nemecko samozrejme napadne Poľsko a zásah Anglicka a Francúzska sa stane nevyhnutelným. (...) Potom môžeme dúfať v náš výhodný vstup do vojny. Skúsenosť posledných dvadsiatich rokov ukazuje, že v dobe mieru je nemožné mať v Európe komunistické hnutia do tej miery silné, aby uchopili moc. Diktatúra strany sa stáva možnou iba v dôsledku veľkej vojny. Učiníme svoju vlastnú voľbu, a tá je zrejmá. Musíme prijať nemecký návrh a zdvorilo poslať anglo-francúzsku misiu domov. Výhodou, ktorú získame, bude zničenie Poľska. (...) Je v záujme ZSSR, aby vojna vypukla medzi Ríšou a kapitalistickými anglo-francúzskym blokom (...) a trvala čo možno najdlhšie za účelom vyčerpania oboch strán.“ [Zubov: 2015, 9]

Stalin dosiahol svojho cieľa. Kapitalistické krajiny sa pustili do boja jeden proti druhému a on zostával v pozícii „tretieho, ktorý sa smeje“, pripravený vložiť sa do veci vo chvíli, kedy sa Nemecko a Anglicko s Francúzskom vzájomne úplne nevyčerpajú a budú ochotný pristúpiť na jeho podmienky. [Zubov: 2015, 11]

2.2 Stalinovo „búranie múru“

V prvom rade si je potrebné si uvedomiť, že do rozdelenia Poľska neexistovala spoločná Nemecko Sovietska hranica. Teda ohrozenie ZSSR zo strany Nemecka je komplikované a potenciálnemu ohrozeniu Sovietov by muselo predchádzať napadnutie jedného zo susedných štátov Nemeckom. Najbližšia cesta šla cez Poľsko, či Litvu. Zdá sa mi teda nelogické, aby Stalin dobrovoľne búral bariéru medzi ním a Hitlerom, ak sa obával nemeckej agresie, tak ako tvrdil po vojne. A tak použijem analógiu Viktora Suvorova, ktorý sa inšpiroval Stalinovým pomenovaním Hitlera ako „ľudožrúta“. Tá vhodne popisuje nesúlad Stalinových činov s vyjadreniami. Popisuje Hitlera ako ľudožrúta, ktorý sa netají tým, že vás chce zožrať a priam to verejne vyhlási. Keď je presvedčený o tom, že ste jeho kanibalským chútkam porozumeli presne, pustí sa do ničenia múru, ktorý vás rozdeľuje. Aká bude vaša reakcia? Predstavte si ďalej, že ľudožrút pri ničení tohto múru narazí na akúsi prekážku a požiada vás o pomoc pri jej prekonávaní. Bez vašej pomoci proste nedokáže vytvoriť dosť veľký otvor, aby vás mohol prísť skonzumovať. Ako budete reagovať na jeho prosby a návrhy? Hitler

deklaroval svoje záujmy celkom jasne a otvorene a Stalin ho verejne označil za ľudozrúta. Hitler však nemohol Stalina prepadnúť, lebo neexistovala spoločná hranica. Hitler sa teda obrátil na Stalina s návrhom, aby potrebný otvor v deliacej stene prerazili spoločnými silami. Stalin prijal návrh a s obrovským zadosťučinením ničil poľský múr, ktorý ho delil od Nemecka. Hitlerove motívy sú jasné, ale ako si máme vysvetľovať Stalinove počiny? [Suvorov: 2008, 39]

2.2.1 Sovietske interpretácie

Po takomto opise, človek, ktorý je bežne znalý histórie, začne zamýšľať nad tým, že niečo tu nesedí a vymyká sa logike. Áno, sovietski historici si dali záležať na tom, ako vysvetliť tieto „predvojnové“ (predvojnové dávam schválne do úvodzoviek) aktivity.

Prvým vysvetlením, pomerne ľahko vyvrátiteľným je, že sa posunutím hraníc na úkor Poľska, podarilo o 300km zväčšiť bezpečnosť štátu. Lenže Nemecko posunulo svoju hranicu o 400km na východ. Bezpečnosť ZSSR sa teda nezvýšila, ale naopak znížila. K tomu prispel aj nový faktor – spoločná hranica. Objavila sa teda možnosť nečakaného útoku. [Suvorov: 2008, 39]

Ďalším, druhým vysvetlením je, že tým, že vrazili Poľsku dýku do chrbta v okamihu, kedy potrebovalo zúfalo pomôcť v boji proti nacistom, sa snažili len oddialiť začiatok sovietsko-nemeckej vojny. (SUV 39)

Tretím vysvetlením, ktorým argumentujú je, že Francúzsko a Veľká Británia nemali záujem uzavrieť zmluvu so ZSSR. [Suvorov: 2008, 39]

Sovietsky zväz otvorene hlásal, že ma za cieľ zničiť demokratické režimy, počítajúc aj ten francúzsky, či britský. Preto sa zdá byť nezmyselné, aby vôbec Francúzsko a Veľká Británia ZSSR bránili. [Suvorov: 2008, 39] Samozrejme, záujem Britov a Francúzov boli len na úrovni toho, aby oddialili, alebo úplne znemožnili dohodu Nemcov a Sovietov. Iný reálny zmysel to pre západné veľmoci nemalo.

Východoeurópske štáty mohli prirodzene v Sovietskom zväze hľadať spojenca proti Hitlerovi. Hrozba zo strany Nemcov tu bola pre všetkých. Stalin o to nie len že nemal záujem, ale nezachoval ani len neutralitu. Oveľa ochotnejšie pristúpil k variante spojenectva s Nemeckom a tým sa dostal k územným ziskom. Tým zradil všetkých tých, ktorí proti fašizmu reálne bojovali. Preto tieto argumenty nemôžu obstáť.

2.3 Zvláštna defenzíva

Keď sa diera v múre prerazila, Hitler sa začal venovať svojim záležitostiam na západe a juhu. Čo však robil Stalin? Prišiel k územnému zisku stoviek kilometrov a k tomu získal tú časovú rezervu. Logicky by mali začať opevňovacie práce, budovanie pevností, zamínovanie ciest, mostov, polí a budovať zátarasy a pripravovať armádu.

V roku 1943 sa pri Kurskom oblúku chystala Červená armáda odraziť útok nepriateľa. Za krátky čas dokázala Sovietska armáda vytvoriť šesť spojených pásiem obrany, ktoré merali stovky kilometrov. Celková hĺbka týchto pásiem bola 250-300 kilometrov a hustota zamínovania asi 7 000 protitankových mín na kilometer obranného pásma a taktiež v počte

41 diel bol opevnený každý kilometer. Nehovoriac o protiletectkej obrane a zakopaných tankoch. Takáto bojová sila vytvorila nepriehľadne uzavretú líniu obrany vo veľmi malom časovom horizonte. [Suvorov: 2008, 40]

V roku 1939 mal Sovietsky zväz ešte príhodnejšie podmienky. Časová rezerva, terén či nerozvinutá komunikačná sieť mohli dopomôcť k vytvoreniu novej, efektívnej obrannej línie.

Miesto toho Sovietsky zväz zastavil výrobu protitankových a protiletectkých diel. Namiesto maximalizovania neprístupnosti, nepriepustnosti a aby bolo pohraničie nepriechodné, začali sa budovať nové cesty, mosty, rozširovali sa a zdokonaľovali sa železničné trasy. Čo viac, začali sa demontovať staré opevnenia. [Suvorov: 2008, 40]

Plukovník I.G. Starinov opisuje vo svojej knihe „Míny sú načasované“ hlúpu situáciu, kedy bol šokovaný zo stavu pohraničnej obrany, napriek zhoršujúcej sa medzinárodnej situácii:

„Dalo sa očakávať, že všetky tieto komplikácie nás neprekvapia. Keď som sa oboznámil s tým, ako sme pripravený na budovanie zátarasov v pohraničnom pásme, zhrozil som sa. Dokonca i to, čo sa podarilo urobiť na tomto poli v rokoch 1926 – 1933, bolo fakticky zlikvidované.“

[Starinov: 1966, 180]

Ďalej poukazuje na objednávku mín:

„Inžinierska správa Červenej armády pripravila objednávku na 120 000 železničných časovaných mín. Také množstvo by stačilo k tomu, aby bolo možné v prípade útoku nemeckou armádou paralyzovať železničnú dopravu v jej tyle. Namiesto objednaného množstva však došlo len 120 takýchto mín.“ [Starinov: 1966, 192]

2.4 Sovietska expanzia

Hitlerovi pomyselné „prerazenie múru“ stačilo, Stalinovi však nie. Pokračoval v ničení múru aj v iných miestach. Neutrálne štáty padli za obeť veľmocenským snahám Sovietskeho zväzu. Po troch štátoch Pobaltia, Litve, Lotyšsku a Estónsku, sa tentoraz už vojensky obrátila Červená armáda proti Fínsku. Fínsky odpor pre ZSSR znamenal krvavý zimný konflikt. Posledným sa stala Besarábia, ktorú odrhli od Rumunska. Ak teda Hitler stál o vytvorenie kontaktu so ZSSR, teda chcel spraviť dieru do toho pomyselného múru, tak Stalin ho zničil celý.

Iba desať mesiacov po uzavretí paktu zmizli vďaka pomoci Sovietskeho zväzu všetky neutrálne krajiny, od Severného ľadového oceánu až po Čierne more. Zmizla tak celá bariéra a bola vytvorená ideálna príležitosť na napadnutie.

Preto súhlasím s tým, čo hovorí Viktor Suvorov, že tvrdenia o tom ako Hitler sa všemožne snažil preraziť si cestu k ZSSR sú hlúpe. Naopak, činil tak Stalin a úplne bez pomoci. [Suvorov: 2008, 41] Litva, ktorú anektoval Sovietsky zväz, s ním dokonca ani nemala spoločnú hranicu do roku 1939. Ale jej anexiou sa priamo susedmi stali ZSSR a Nemecko, keďže dovtedy mali kontakt len cez okupované Poľsko.

Stalin 6. marca 1936 v Pravde prehlásil:

„Dejiny nás učia, že pokiaľ chce nejaký štát bojovať proti inému štátu, ktorý s ním priamo nesusedí, musí začať hľadať hranice, cez ktoré by sa mohol dostať k hraniciam štátu, proti ktorému si praje bojovať.“ [Suvorov: 2008, 42]

2.5 Rovný diel Nemecku aj Sovietskemu zväzu

Zdá sa to ako rovné delenie. Poľsko pripadlo jak Stalinovi, tak Hitlerovi. Stalin sa ale zachoval hneď na začiatku vojny vypočítavo a keď Hitler začal prvého septembra vojnu, Stalin oznámil, že jeho vojská nie sú na vojnu pripravené. Výsledkom bolo, že hlavným agresorom a spúšťačom vojny sa stalo Nemecko. Na fakt, že vojská Sovietskeho zväzu nie sú pripravené, mohla sovietska strana poukázať už pri podpise zmluvy.

Stalin sa na okupovanom území dopúšťal podobných zločinov ako Hitler. Ak nie horších. Západ však vyhlásil vojnu Nemecku a ZSSR nie. To bola presne tá vojna, ktorú Stalin očakával. Práve vzájomné ničenie krajín na západ od ZSSR, dostáva sovietskych do pozície, kedy môžu vyčkávať príhodný moment reálneho vstupu do vojny. Zotrvanie v neutralite znamenalo neskoršiu okamžitú pomoc zo strany spojencov, keď sa Hitler obrátil proti Sovietskemu zväzu

2.6 Sovietska vojna

Stalin pripravoval Sovietsky zväz na vojnu. Nie však na tú, ktorá prišla, ale na tú, ktorú nestihol. 14.10. 1940 mal podľa Zubova Sovietsky zväz definitívne schváliť „Úvahy o základoch strategickkej prípravy ozbrojených síl Sovietskeho zväzu na západe a na východe“. Šlo o plán preventívneho úderu na nemecké vojská v Európe, ktorý si nekládol žiadne obranné úlohy. [Zubov: 2015, 34] Tu môžeme narážať na onen problém neschopnosti Červenej armády viesť efektívny boj v prvých týždňoch a mesiacoch vojny proti Nemecku.

Od 2. do 6. a od 8. do 11. januára 1941 prebiehali v generálnom štábe dve operatívne strategické hry na mapách, v ktorých sa rozohrávala mohutná invázia vojsk Červenej armády do Európy. 12. februára 1941 schválila vláda „Mobilizačný plán č. 23“, na základe ktorého mal počas vojny mobilizačný plán vykazovať 8.9 milióna mužov, 106 700 diel a mínometov, 37 000 tankov, 22 200 lietadiel a 10 700 obrnených vozidiel. [Zubov: 2015, 34]

Pôvodný plán začať ofenzívu 12.6. sa nepodarilo dodržať. Nakoniec začal presun armád na západnú hranicu 13.5. a mali byť sústredené k 10.7. [Zubov: 2015, 34]

3 Porovnanie súčasného Ruského a Nemeckého prístupu z pohľadu historikov

3.1 Nemecko: Bianka Pietrow-Ennker

Čo v daných okolnostiach prinieslo Sovietskemu zväzu osôh z uzatvorenia paktu, ktorý Stalin tak podporoval? Určite tu bola snaha režimu zabezpečiť dynamický rozvoj krajiny ako industriálnej mocnosti a zvýšiť bojaschopnosť jej ozbrojených síl. (Veľké straty v armáde

priniesli Stalinove čistky v 30. rokoch[Švankmajer: 1995,344]). Očividným sa to stalo, keď sa Nemecko, Taliansko, Veľká Británia a Francúzsko dohodli na Mníchovskej konferencii bez Sovietskeho zväzu. [Pietrow-Ennker: 2015, 121]

28. septembra 1939 prizvali Nemecko a Sovietsky zväz v spoločnej mierovej nôte západné krajiny k rokovaniu o novom status quo a uzavretí mieru. To bolo odmietnuté. Od tej doby, Sovietsky zväz aj Komunistická Internacionála rázne zmenili svoju propagandu. Francúzsko a Veľká Británia boli označovaní za vinníkov druhej imperialistickej vojny. [Pietrow-Ennker: 2015, 124-125]

Hitler predpokladal, že uzavretím paktu so Stalinom, vyľaká západ. Británia a Francúzsko sa oprávnenne obávali agresie voči Poľsku, keďže Nemecko oficiálne neuznávalo východné hranice s Poľskom. Podpis paktu bol pre Hitlera pragmatickým krokom. Kryl Nemecko s tyla v budúcom konflikte. Po porážke západných krajín mal prísť útok na Sovietský zväz. Podľa denníku náčelníka štábu vrchného velenia pozemných vojsk Franza Haldera, mal Hitler 31. júla 1940 sformulovať svoje rozhodnutie zničenia Sovietskeho zväzu v ďalšom roku. 5. augusta 1940 bol medzi vyšším velením ozbrojených síl oznámený tajný plán operácie „Ost“ k 18. decembru 1940 o vytvorení vojenskej kampane proti ZSSR: direktíva № 21 Plán „Barbarossa“. [Pietrow-Ennker: 2015, 120]

V pakte chýbala klauzula o oslobodení partnera od povinností ak druhý partner prejaví akt agresie. Čiže pakt nevylučoval možnosť zmeny status quo. [Pietrow-Ennker: 2015, 123]

Podľa Ennkerovej, až do 22. júna 1941 sa ZSSR snažil o udržanie dobrých vzťahov z Nemeckom. Stalina v tom mali upokojsovať aj nemecké propagandistické heslá o tom, ako Hitler nezopakuje chybu vojny na dvoch frontoch. [Pietrow-Ennker: 2015, 126]

Historiografia sa ohľadom paktu podľa Ennkerovej líši. Spektrum interpretácií sa pohybuje od toho, že sa Stalin zachoval čisto defenzívne, dúfajúc oddialenie vojny, až po názor, že Stalin iba využil Hitlera na rozšírenie svojich hraníc. Aké boli nemecké dôvody sú celkom známe z historických záznamov. Ale mnohé ruské archívne záznamy sú len málo dostupné. Počas sovietskej éry bol tajný dodatok vyhlasovaný za falzifikát, aby sa predišlo tomu, že bude ZSSR označovaný za spoluzodpovedného za rozpútanie vojny. Na západe bol tento dokument známy od Norimberských procesov. Tam však existuje dodnes iba kópia a jediný originál sa nachádza v Moskve. V čase „glasnosti a perestrojky“ bola jeho existencia priznaná. Vyvolalo to také emócie, že to malo priamy vplyv na vystúpenie Litvy, Lotyšska a Estónska zo ZSSR. V roku 1989 bol v ZSSR dodatok oficiálne priznaný ako porušenie medzinárodného práva. [Pietrow-Ennker: 2015, 126-127]

3.2 Rusko: Alexander Chubaryan

Často sa zabúda na to, že útok na Poľsko zo strany Nemecka bol schválený pred tým ako bol podpísaný pakt. Chubaryan dopĺňa, že keď 17. septembra zaútočil Sovietsky zväz na Poľsko, jednalo sa o teritóriu obývanú zväčša Bielorusmi a Ukrajincami. Moskva prehlásila, že má

záujem o ochranu západnej Ukrajiny aj západného Bieloruska, čo vyvolalo v Nemecku nevôľu, keďže malo ísť o ochranu pred Nemeckom. [Chubaryan: 2015, 133]

Chubaryan sa ďalej vyjadruje na adresu Ennkerovej o tom, že nazýva obsadenie východného Poľska okupáciou. Išlo pritom o pripojenie území východného Poľska k Sovietskemu zväzu.¹ Tiež dopĺňa, že je nekorektné hovoriť o nejakom mystifikovanom a neexistujúcom bratstve medzi ruskými a nemeckými vojakmi. Kritizuje tiež Ennkerovej vyjadrenie o spoločnej vojenskej prehliadke na počesť víťazstva nad Poľskom, ktorá sa odohrala 22.9.1939. Tvrdí, že šlo o ceremoniál predania Brest-Litovska z rúk Nemecka do rúk ZSSR, keďže patrila do jeho sféry, podľa dohody z 23. augusta. Toto predanie malo byť sprevádzané pochodujúcimi vojskami Nemecka, ktoré opúšťali mesto a nasledované Červenou armádou, ktorá symbolicky do mesta vchádzala. Táto prehliadka sa ani nemohla nazývať víťaznou, keďže nemecká armáda ešte bojovala s posledným poľským odporom. [Chubaryan: 2015, 133-135]

Vo všeobecnosti, podľa Chubaryana, sa stretávame s prikláňaním sa stavať na jednu úroveň činy nacistického Nemecka a ZSSR, a dokonca používať pri opise nemeckých činov mäkkšie formulácie. [Chubaryan: 2015, 136]

Koncom roku 1940 malo prísť pretriezvenie a sovietski ideológovia mali pomaly obnoviť kritiku fašizmu a podporiť prípravu k vojne. V novembri a decembri 1940 a prvé mesiace roku 1941 boli prijaté opatrenia o zrýchlení realizácií veľkých vojenských manévrov a o urýchlennom prezbrojení armády. Aj tak sa Stalin až do 22. júna snažil vyhnúť vojne. [Chubaryan: 2015, 137]

Chubaryan tvrdí, odvolávajúc sa na historické práce, že obdobie kedy bol uzavretý pakt a neskôr obdobie 1939 až 1941 je chápané z pozície geopolitiky, v kontexte zabezpečenia ochrany ZSSR, v situácií narastajúcej hrozby vojny medzi Nemeckom a ZSSR. Dodáva však, že časť ruských historikov priznáva nemorálnosť tajného dodatku k paktu Molotov-Ribbentrop.[Chubaryan: 2015, 138]

Chubaryan odmieta, aby bol Sovietsky zväz stavaný na rovnakú úroveň ako nacistické Nemecko, ako sa deje v mnohých zahraničných prácach. [Chubaryan: 2015, 138]

3.3 Viktor Mironenko² o podobnosti udalostí vtedy a dnes

ZSSR sa fakticky zúčastnil vojny od jej počiatku, nie až od 22.6.1941. Nezúčastnil sa jej aktívne, ale pasívne áno. Paktom sa dosiahlo to, že zmizla nárazníková zóna medzi Nemeckom a ZSSR. A tak vojna bola iba otázkou času.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

¹ Obyvateľstvo východného Poľska tvorili zo 43% Poliaci, z 33% Ukrajinci, 8% Židia a 8% Bielorusi. Okrem iného tiež menšie zastúpenie iných národností. Od nových občanov sa vyžadovala aj poslušnosť a lojalita. 22.10. 1939 museli všetci dospeli na týchto územiach, ktoré sa po novom nazývali „Západná Ukrajina“ a „Západné Bielorusko“, hlasovať vo voľbách do dvoch zhromaždení, ktoré provizórne mali zabezpečiť jediný legislatívny úkon: pričlenenie územia východného Poľska k Sovietskemu zväzu. Do 15.11. boli všetky právne formality tejto anexie uzavreté. [Snyder: 2013, 136]

² Riaditeľ centra ukrajinských výskumov Inštitútu Európy Ruskej akadémie vied

Stalin vojnu neočakával, jeho predpoklady boli iné. Nemyslel si, že Nemci povedú vojnu na dvoch frontoch. Preto si aj myslel, že na budovanie obrany má čas, kým Nemecko neskončí vojnu na západe. Stalin precenil silu červenej armády a Hitler ho takticky porazil. Je známe, že sa Stalin na niekoľko dní po útoku vytratil. Keď ho Vorošilov a ďalší našli na jeho chate, bol bledý a triasol sa. Báľ sa, že ho idú popraviť. Mnohí historici to spochybňujú, ale takmer nikto nespochybňuje, že bol Stalin v zlom stave.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

„Keď ruské vojska vstúpili na Západnú Ukrajinu spoločne s NKVD, snažili sa o čo najrýchlejšiu sovielizáciu územia. To zapríčinilo masívny nárast podpory ukrajinských nacionalistov, ktorí tam dovtedy takú podporu nemali. Prinieslo im to takú silu, že boli schopní viesť bojové operácie až do roku 1951. Pripomína to dnešok. Ukrajinskí nacionalisti vo voľbách získavali minimálnu podporu. Dnes sa ukazuje podobná situácia. Po dva a pol roka ruskej propagandy je nárast ruského nacionalizmu opäť na vzostupe. Bohužiaľ, Rusko prispieva k rastu nacionalizmu na Ukrajine a ten je pre Ukrajinu zničujúci. Ukrajinsky nacionalizmus svoju úlohu už splnil. Majú svoju krajinu, nemajú už svoj cieľ. Ožíva len vtedy, ak mu dáme dôvod.“ Vyjadril sa Mironenko.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

Pakt a dva roky po ňom nepriniesli Sovietskemu zväzu iba územie, ale aj obyvateľstvo, ktoré sa po dva a pol roku nanúteného, nového života nastavilo tak, že v 1941 roku vítali Nemcov s otvorenou náručou. To je obrovská tragédia Ukrajiny. Tam vidí Mironenko počiatok zlých Rusko - Ukrajinských vzťahov. [Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

Mironenko tiež poukazuje na rozdiely vo vyjadreniach Putina a jeho vlády. Ministerstvo zahraničných vecí RF sa v roku 2008 vyjadrilo že: *„politická a morálna škoda ZSSR vzniknutá uzavretím paktu s nacistickým režimom bola očividná“*. To potvrdil neskôr aj sám Vladimír Putin v roku 2009. Tato téma, téma paktu sa v Rusku objavuje vždy v krízových situáciách, kedy sa krajina musí rozhodnúť, ktorým smerom sa bude uberať. Podľa neho by Rusko malo konečne uznať, že pakt priniesol viac negatívneho, ako pozitívneho a držať sa toho. [Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

Mironenko sa vyjadril, že nechce robiť analógie medzi súčasnou situáciou a situáciou v roku 1939, ale myslí si, že tieto analógie sú na mieste.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

Je to ako seba zničujúce proroctvo. Rusko sa bálo, že sa Ukrajina odtrhne na západ, že v Sevastopole bude kotviť cudzie námorníctvo, že americké tanky prídu na Majdan, alebo že Ukrajina vstúpi do EÚ. Ale práve toto chovanie Ruska privedie situáciu do toho štádia.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

„Na Ukrajine v zásade nie je prostredie na tvrdý nacionalizmus. My toto prostredie ale vytvárame tým ,čo na Ukrajine robíme. Vzniká otázka načo nám to je potrebné? Jediná

odpoveď ktorá mňa osobne napadá je, že nechceme existenciu takého štátu ako je Ukrajina.“ Ako hovorí Mironenko. [Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

Pokračuje, že je tu podobnosť chovania Stalina a dnešného vedenia krajiny. Stalin precenil možnosti ZSSR, precenil možnosti Červenej armády. Víťazstvo potom muselo byť zaplatené 25 000 000 životmi. Vzniká otázka, či Rusko nepreceňuje svoje sily. Je dostatočne silné aby mohlo dnes viesť takéto geopolitické hry? Podľa Mironenka nie. Vyjadruje obavu z toho, aby Rusko nemuselo znova platiť za takéto chovanie.[Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

V závere doplnil svoje pocity z výročia pádu Berlínskeho múru vo Viedni: „*Vrátil som sa s pocitom, že sme trochu ako Weinmarská republika. Sme urazení, niekto nám niečo nedal, niekto nás za niečo neoceníl... Je to veľmi zlé pre reálne vnímanie situácie.*“ [Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015]

3.4 Udalosti pri podpise paktu z teoretického hľadiska

Pakt priniesol ekonomickú, vojenskú aj politickú spoluprácu medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom. Udalosti toho obdobia vykazujú klasický model realizmu, kedy sa oba štáty snažili o čo najväčšie zisky. Pakt o neútočení, ako napovedá názov, obsahuje body, ktoré stanovujú jasné vzťahy týchto krajín v oblasti spoločnej obrany. Taktiež majú zamedziť vzájomnému konfliktu. Vidíme, že oba štáty uprednostňujú úlohu svojich armád, do popredia stavajú „vysokú“ politiku a snažia sa obe krajiny o čo najväčšie posilnenie. Vzájomná dohoda bola uzavretá bez prítomnosti iných štátov, bez ich súhlasov, či jednaniami s nimi.

Rozhovory zúčastnených strán a taktiež Británie, Francúzska a Poľska predchádzali tomuto paktu. Diplomatické stretnutia hrali najdôležitejšiu úlohu v týchto rokovaniach.

Pozrime sa teda na situáciu pomocou teórie hier a to v kontexte Sovietsko – Nemeckých vyjednávání. Iniciátorom rokovaní môžeme bezpochyby nazvať Hitlera. Jeho plány kalkulovali s presne stanoveným časovým rámcom. Preto bol aj ochotný pristúpiť na kompromisy a rôzne ústupky v prospech ZSSR. Pre Hitlera mali oveľa väčšiu cenu územné zisky z vojny v Poľsku a na západe, pre ktoré dohoda so ZSSR bola kľúčová. Nevieme však, nakoľko bol Hitler závislý na druhom hráčovi, teda Sovietskom zväze. Nepochybne, by sa Hitlerove plány museli zmeniť, ak by Sovietsi na dohodu nepristúpili. Stalin sa netajil tým, že túži obnoviť pôvodnú veľkosť teritória Ruského impéria. Bolo to všeobecne známe a Hitler vedel o jeho záujme o pobaltské štáty. V Hitlerovom pláne však nehrali tak významnú úlohu a preto ich ponúkol do sféry vplyvu ZSSR.

V teórii hier môžeme hovoriť o hre s nulovým súčtom (zero-sum game)³, alebo o hre s nenulovým súčtom (nonzero-sum game)⁴. V prípade hry s nulovým súčtom, by jeden

³Vzťah dvoch hráčov, ktorom zisk jedného sa rovná strate druhého, resp. víťazstvo jedného sa rovná prehre druhého. Vzhľadom na to, že prakticky sa len zriedka stretávame so situáciou, kedy výsledok znamená

z aktérov získal množinu zisku, ktorú by naopak druhý hráč stratil. Ale keďže bolo rozdelené Poľsko aj zbytok východnej Európy a každý hráč získal to podstatné s čím do rokovaní šiel, jedná sa o hru s nenulovým súčtom - získava každý.

Hitlerovým cieľom môžeme nazvať ovládnutie európskeho priestoru. Získal teritóriu a tiež čas, ktorý potreboval na svoje bojové plány na západe. Vzhľadom na ekonomickú zaostalosť ZSSR bol aj pre Stalina čas dôležitý.[Švankmajer: 1995, 344] Nehovoriac o armáde, ktorú bolo treba dobudovať, kvôli konfliktu ktorý bol očakávaný. Keďže sa až do oznámenia podpisu paktu rokovalo v tajnosti, západné mocnosti nemali priestor ani čas na adekvátnu odpoveď v podobe protiváhy k tejto Sovietsko – Nemeckej aliancii. Okamžitý Hitlerov postup Poľskom a neskôr západnou Európou mohol Stalin sledovať z diaľky. Ako som už skôr písal, zotrvať vo vyčkávaní na vhodný moment zapojenia sa do vojny, mohlo byť sčasti Stalinovým plánom. Ako píše D. Snidal, jedným z dvoch aspektov racionality pre analýzu teórie hier je, že ďalší postup aktéra závisí od toho ako sa ten druhý bude správať – platné pre Stalina. Druhou je, že sa aktéri sú ochotní vzdať dočasných výhod pre dlhodobé zisky, čo platí ako pre Hitlera, tak pre Stalina.[Snidal: 1985, 39]

4 Putinove vyjadrenia o pakte Molotov-Ribbentrop

Vyjadrenie v roku 2009: „Treba priznať, že všetko od roku 1934 do 1939, všetky možné dohovory, snahy zmierniť nacistov, boli z morálneho hľadiska neprípustne a z politickej a praktickej strany úplne nezmyselné, škodlivé a nebezpečné. Práve súlad týchto udalostí priviedol k veľkej tragédii, k začiatku druhej svetovej vojny. Samozrejme treba priznať tieto chyby. Naša krajina to urobila. Parlament aj Duma nasej krajiny odsúdili pakt Molotov - Ribbentrop. Máme právo očakávať, aby aj v iných krajinách, ktoré sa dohadovali s nacistami, bolo toto urobene. Nie na úrovni vyhlásení politických lídrov, ale na úrovni politických riešení. Samozrejme musíme premýšľať o obetiach bez hlbokého porozumenia toho čo sa udialo, sa nám nepodarí vytvoriť skutočne bezpečný svet...chcem zdôrazniť, že moja krajina nie len že priznáva chyby a tragédie minulosti, ale prináša aj prakticky vklad na budovanie nového sveta na nových princípoch. Práve vďaka mojej krajine sa podarilo odstrániť virtuálny aj reálny Berlínsky múr...“[Takoyrazniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, 2015]

V roku 2010 v televíznom prenose rozhorčene argumentuje, že v roku 1989 oficiálne ZSSR zrušilo platnosť týchto dokumentov: „Čo ešte chcete? Robiť tieto vyjadrenia každý rok? Pre

absolútnu prehru jedného a absolútnu výhru druhého. Je skôr špecifický pre šport a karty. Napríklad šach a poker. V politike sú tieto situácie skôr výnimkou než pravidlom. Príkladom môžu byť jednokolové, väčšinové voľby.[Říčov: 2000, 111]

⁴ Existujú varianty pri dvoch hráčoch a pri viacerých hráčoch. Pre nás je dôležit tá s dvoma hráčmi. Najjednoduchšia možná a hovorí, že účastníci si zisk delia v určitom pomere. Platí, že žiadny s účastníkov neberie všetko, ani všetko neprehrva. Hra nevytvára absolútneho víťaza ani absolútneho porazeného. Tto hra sa môže deli ešte na pozitívne hry (pizitive games) a negatívne hry (negative games), kedy pri pozitívnych všetci niečo získavj a pri negatívnych všetci niečo strácajj. Tento koncept je bližší v politike. Otvára priestor na teoretické úvahy, vyjednavanie, dohody, manévrovanie alebo kompromis. [Říčov: 2000, 113]

nás je táto otázka uzavretá. Viac sa k tomu vracat' nebudeme. Povedali sme raz, stačí.“[Takoyrazniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, 2015]

Vyjadrenie z príhovoru v roku 2014 v Moskve: „Spory o pakte Molotov - Ribbentrop. Obviňujú Sovietský zväz, že rozbil Poľsko. A ono samo zobralo časť ČSR. (smiech) Ved' samo to urobilo. A potom dostalo úder späť. Také boli vtedy metódy v zahraničnej politike. Sovietsky zväz podpísal dohovor o nenapadnutí s Nemeckom. Och aké zlé! A čo je zlé na tom, že Sovietsky zväz nechcel bojovať? Každý deň mal zmysel. Čo sa týka role ZSSR a našich spojencov. Nemôžeme poprieť veľký vklad našich spojencov na výhre nad nacistickým Nemeckom. Koľko bolo obetí? Koľko zomrelo ľudí v druhej svetovej vojne, v Anglicku? Koľko? 350 000? A USA? Okolo pol milióna? Menej... No to Predsa nie je 25 000 000.“[Takoy razniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, 2015]

Príhovor za účasti Angely Merkelovej v roku 2014 na tému paktu Molotov – Ribbentrop: „Venujte pozornosť na chod historických udalostí, keď ZSSR, nezáleží pri tom kto sa venoval diplomacii, jasne že to riadil Stalin, no on nebol jediný človek, ktorý rozmýšľal nad touto témou. Témou zabezpečenia ZSSR. Takže Sovietsky zväz vynaložil masu úsilia vytvoriť podmienky na kolektívne postavenie sa proti nacizmu v Nemecku. Pokúšal sa niekoľko krát vytvoriť antifašistický blok v Európe. Všetky tieto pokusy neboli korunované úspechom. Nehovoriac o tom, keď bola v Mníchove podpísaná známa dohoda, o tom, že boli odovzdané niektoré časti ČSR. Niektorí politici si mysleli, že je vojna nevyhnutná, Churchill napríklad. po tom čo jeho kolega priletel do Londýna s tým papierikom a povedal, že priniesol som vám mier, Churchill odpovedá: „*teraz je vojna nevyhnutná*“. Takže keď ZSSR pochopilo, že ich nechávajú jedna na jedna s hitlerovským Nemeckom, prijal kroky namierene k tomu aby nedošlo k priamemu stretu. A bol podpísaný tento pakt Molotov - Ribbentrop. V tomto zmysle zdieľam názor nášho ministra kultúry o tom, že zmysel na zabezpečenie bezpečnosti v ZSSR v tomto pakte bol. To je po prvé. Teraz po druhé. Pripomínam, že po podpise Mníchovského dohovoru, samo Poľsko prijalo postupy k tomu aby anektovali časť Českého územia. Ukázalo sa, že po pakte Molotov - Ribbentrop a rozdelení Poľska, sa samo ocitlo obeťou tej politiky, ktorú sa ono samo pokúšalo robiť v Európe... keď ste si všimli čo som hovoril včera, vravel som o tom, že naozaj efektívny systém kolektívnej bezpečnosti môže byť postavený na ne-blokovom základe. Na základe zabezpečenia rovného prístupu k bezpečnosti všetkých príslušníkov medzinárodnej spolupráce. Ak sa nám podarí postaviť našu prácu takýmto spôsobom, na úrovni OSN, myslím si, že dosiahneme úspech.“[Takoyrazniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, 2015]

4.1 Teoretický pohľad na postup Vladimíra Putina

Vladimír Putin, prezident najväčšej krajiny sveta, nástupníckej krajiny hegemóna východného sveta, vo svojej politike volí klasický realistický prístup. Svoje vyjadrenia smeruje k posilneniu pozície Ruska a obhájenie jeho činov, či dnešných, alebo minulých. Práve obhajoba paktu so sebou nesie prvky realizmu. Ako napríklad oddialenie vojny, zabezpečenie krajiny, či príprava armády. Taktiež zväčšenie územia a posunutie hranice. Zdôrazňuje tiež pomery vo vtedajšej

zahraničnej politike a geopolitike. Postupy ktoré sa líšili od dnešných. Dôraz na armádu je dnes v Rusku kľúčový. Ako sa Vladimir Putin vyjadril v roku 2013: „*Geopolitický vývoj si vyžaduje, aby bola naša odpoveď dobre premyslená a rýchla. Ruské ozbrojené sily sa musia posunúť na dramatickú novú úroveň potenciálu v priebehu budúcich troch až piatich rokov.*“, pričom zdôrazňuje, že je potrebné, aby ruská armáda bola schopná reagovať na narušenie mocenskej rovnováhy vo svete. [Putin vyzýva na radikálnu modernizáciu ruskej armády, 2013]

Putin sa chová racionálne. Racionalita prostriedkov, ktorá je jednou z pojatí racionality, zrejme v Putinových očiach posúva Rusko k vytýčenému cieľu. Týmto cieľom môže byť snaha o kontrolu regiónu, zvýhodnenie postavenia Ruskej federácie v rámci veľmocenského postavenia, alebo aj jednoducho zvýšenie úrovne nacionalizmu v krajine.

5 Záver

Cieľom práce bolo poukázať na interpretáciu paktu Molotov – Ribbentrop jak počas jeho podpisu, tak dnes, keď sme si ešte nedávno pripomínali 70. výročie konca druhej svetovej vojny. Vidíme mnohé podobnosti správania sa vedenia Sovietskeho zväzu vtedy a správania sa jeho nástupníckeho štátu Ruska dnes. Čím väčší sa Rusko blíži rétorike svojho predchodcu, tým väčší mení aj prístup k otázkam ako je interpretácia paktu Molotov – Ribbentrop. V čase kríz, ktoré postihli Rusko, sa vždy táto téma dostala do diskusie. Počas perestrojky, kedy sa postupne Sovietsky zväz zblížoval so západom sa ukazovali aj znaky odmietania paktu a bol odsúdený⁵. Tento názor nijak nezmenil ani Putin po nástupe do prezidentského kresla. Avšak zmenou zahraničnej politiky, vznikom Ukrajinskej krízy, môžeme sledovať zmenu vyjadrení ako Vladimíra Putina, tak jeho vlády. Oficiálne stanoviská už priamo pakt neodsudzujú, ale akosi okľukami iba obhajujú jeho nutnosť vo vtedajšej situácii.

Potvrdil sa znak diskurzívnej analýzy, historická a kultúrna špecifickosť. V čase počas zmien politického smeru je pozorovateľná zmena interpretácie. Diskurzívnu prax, teda pravidla diskurzu v rôznych obdobiach, kedy sa tento pakt stal horúcou témou v spoločnosti ovplyvňoval v konečnom dôsledku sociálny kontext. Dochádzalo teda k ovplyvňovaniu sociálnej situácie a spoločnosti. Spoločnosť je skutočne nastavená na diskusiu o tejto téme, avšak nemôžeme hovoriť o jednotnom názore na ňu.

Na túto tému existuje mnoho názorov a interpretácií. Aj pri množstve ruských historikov je vidieť rozdielny prístup. V práci sme si ukázali niekoľko z nich. Názor pána Viktora Mironenka v televíznej diskusnej relácii, súčasný postup Putina kritizuje. Tiež odsudzuje samotný pakt

⁵Syezd narodnikh deputatov SSSR, teda vrchný vládny orgán ZSSR, dňa 24. decembra 1989 prijal uznesenie N 979-1, kde okrem iného vyhlasuje, že dohovory s Nemeckom, s tajnými dodatkami, sa viedli Stalinom a Molotovom v tajnosti od sovietskeho národa, UV KSSZ a celej strany, Vrchného Sovietu aj vlády ZSSR. Tieto protokoly neprešli ratifikačným procesom. To znamená, že ich podpísanie bolo v podstate aktom osobnej moci a nijak neodrážalo vôľu sovietskeho národa, ktorý nenesie zodpovednosť za toto sprisahanie. (Shved: 2015, 793-794)

a naznačuje, že pohnútky Stalina neboli iba pozitívne. Čo sa týka spoločnej Nemecko – Ruskej historickej práce, vydanej v roku 70. výročia konca druhej svetovej vojny, „Rossiya - Germaniya: Vekhi sovместnoy istorii v kolektivnoy pamyati“, kde opisujú udalosti nemeckí a ruskí historici dané udalosti, vidieť aj opačný prístup. Zatiaľ čo v nemeckej časti môžeme vidieť podobné vyjadrenia a názory, aké prezentoval pán Mironenko, v časti Alexandra Chubaryana sa objavujú názory, ktoré pakt a udalosti po ňom, viac alebo menej obhajujú. Andrej Zubov priamo hovorí o tom, že v Rusku nepanuje jednotný názor na túto problematiku. Zdôrazňuje, že dokonca aj v autorskom kolektíve, pri tvorbe knihy bola vyslovená myšlienka, že pri Sovietskej okupácii Poľska, ZSSR zobral iba „to čo bolo naše“. Pokračuje myšlienkou o tom, čo znamená „naše“? Komunistický režim bol zločinecký a nezákonný a teda to čo konal bolo v rozpore s právom. Prízvukuje, že to bol Stalinov režim, nie režim Rusov, Ukrajincov, Bielorusov, židov, či iných. A že sa stali rovnakými obeťami Stalina, ako Poliaci.[Zubov: 2015, 16] Prístupy ruských historikov teda môžeme rozdeliť na tie, ktoré pakt úplne odsudzujú a na tie, ktoré obhajujú nevyhnutnosť postupu ZSSR pri tomto pakte.

Pomocou teórie hier som sa pokúsil objasniť pohnútky aktérov pri podpise dohody. Medzinárodná situácia doviedla presvedčenie oboch aktérov do momentu, kedy bol pakt pre nich najvýhodnejšou alternatívou pre dosiahnutie ich dlhodobějších cieľov. Uzavretie paktu teda môžeme brať ako hru s nenulovým súčtom. A takou môže byť aj s tajným dodatkom, kedy si rozdelili sféry vplyvu a Poľsko, aj bez neho kde bol pre oboch zisk zmluva o neútočení. O hre s nenulovým súčtom však môžeme hovoriť len do okamihu porušenia tejto zmluvy 22.6.1941. Vtedy sa hra začína meniť na hru s nulovým súčtom, vzhľadom na to, že zisky a straty jedného aktéra vo vojne sú priamo ovplyvnené ziskami a stratami druhého aktéra.

6 Summary

The goal was to highlight the interpretation of the Molotov - Ribbentrop as it was signed, so today, when we commemorate a recent 70th anniversary of the end of World War II. We see many similar behaviors of the leadership of the Soviet Union then and the behavior of his successor state of Russia today. The more Russia is approaching the rhetoric of its predecessor, the more changes the approach to issues such as the interpretation of the Molotov - Ribbentrop Pact. In times of crisis, which hit Russia, the topic always came to debate. During perestroika, when the Soviet Union gradually converge with the west they are also showing signs of rejection of the pact and therefore it was sentenced. This view has not changed even after the Putin got the presidential chair. However, changing the foreign policy establishment of the Ukrainian crisis, we can follow the change expressed by Vladimir Putin and his government. Official statements directly don't condemn the pact, but somehow trying to defend its necessity in the former situation.

Character of discursive analysis was confirmed, so was historical and cultural specificity. At the time during the change of political direction is observable change in interpretation.

Therefore, discursive practice, the rules of discourse at different times when the pact became a hot topic in society influences ultimately social context. Thus it happened to influence the social situation and the society. The society is actually set to debate on this issue, but we can't talk about a consensus on it.

There are many views and interpretations on this subject. Even with the number of Russian historians we can see a different approach. We have seen a few of them in this work. Approach of Mr Viktor Mironenko in a television discussion program, criticizes Putin's current procedure. He condemns the pact itself and suggests that Stalin's motives were not only positive. Regarding the common Germany - Russian historical work, published in the 70th anniversary of the end of World War II, "Rossiya - Germaniya: Vekh isovmestnoy istorii in kolektivnoy pamyati", where German and Russian historians describes the events, we see the opposite approach. Whereas in Germany, we can often see similar statements and opinions presented by Mr. Mironenko, in the Alexander Chubaryana part it appears beliefs that pact and after the events are more or less justified. Andrei Zubov directly says that in Russia there is little consensus on this issue. He stresses that even in the authors' collective, at the creation of the book idea was expressed that during the Soviet occupation of Poland, the USSR took only "what was ours." He continues developing idea of what is "ours"? The Communist regime was criminal and illegal and therefore what he did was unlawful. Stresses that it was Stalin's regime, not regime of Russians, Ukrainians, Belarusians, Jews, and others. And he stresses that they were the same victims of Stalin as Poles. [Zubov: 2015 16]

Therefore, approach of Russian historians can be divided into those that fully condemn the pact and those who advocate the need for the process of the USSR in this pact.

Using game theory, I tried to clarify the motives of the actors at the signing of the agreement. The international situation led both parties to the conviction where the pact was the most rewarding option for them to achieve their long-term objectives. The contraction of the pact can we take as game with a zero outcome. Also same can be a secret appendix when they divided the spheres of influence for Poland, and even without it for both there was a gain of nonaggression treaty. We can talk about the game with a non-zero sum only to the moment of breach of this Agreement 22.6.1941. Then the game begins to change to the zero-sum game, given that the profits and losses of one player in the war directly affected by gains and losses other parties.

7 Použité zdroje a literatura

HERF, Jeffrey. *The Jewish enemy: Nazi propaganda during World War II and the Holocaust*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Resis, A 2000, 'The Fall of Litvinov: Harbinger of the German-Soviet Non-Aggression Pact', *Europe-Asia Studies*, 1, p. 34, JSTOR Journals, EBSCOhost, viewed 14 April 2016.

MOORHOUSE, Roger. *Diablovi spojenci: Hitlerov pakt so Stalinom 1939-1941*. Prvé vydanie. Preklad Igor Otčenáš. Bratislava: Premedia, 2015. ISBN 978-80-8159-212-6.

Slutsch, S, & Zarusky, J 2004, 'Stalins 'Kriegsszenario 1939': Eine Rede, die es nie gab. Die Geschichte einer Fälschung', *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 4, p. 597, JSTOR Journals, EBSCOhost, viewed 14 April 2016.

SHVED, Vladislav. *Nacionalisti Litvi protiv Rossii*. 1. Moskva: Buki Vedi, 2015. ISBN 978-5-4465-0627-9.

Takoy razniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, In: Youtube [online]. 10. 5. 2015 [cit. 2016-18-04]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=0solIDtOj8A>

CHUBARYAN, Aleksandr. Germano-sovjetskij dogovor o nenapadjeni. In: CHUBARYAN, Aleksandr a Horst MÖLLER. *Rossiya - Germaniya: Vekhi sovместnoy istorii v kolektivnoy pamyati*. Moskva: Gaugn-press, 2015, s. 129-138. ISBN 978-5-904914-08-0

PIETROW-ENNKER, Bianka. Germano-sovjetskij dogovor o nenapadjeni. In: CHUBARYAN, Aleksandr a Horst MÖLLER. *Rossiya - Germaniya: Vekhi sovместnoy istorii v kolektivnoy pamyati*. Moskva: Gaugn-press, 2015, s. 117-127. ISBN 978-5-904914-08-0.

SUVOROV, Viktor Andrejevič. *Všechno bylo jinak, aneb, Kdo začal druhou světovou válku*. Preklad Dimitrij Běloševský, Rudolf Řežábek. Praha: Naše vojsko, 2008. Klub přátel ruské písemnosti (Naše vojsko). ISBN 978-80-206-0926-7.

SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-254-9.

THOMAS, Remeikis. CONVERSATIONS WITH MOLOTOV: VINCAS KRĖVĖ - MICKEVIČIUS. Lituanius: LITHUANIAN QUARTERLY JOURNAL OF ARTS AND SCIENCES [online]. 1965, 11(2) [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.lituanius.org/1965/65_2_02_KreveMickevicius.html

MCDONOUGH, Frank. Neville Chamberlain, appeasement, and the British road to war. Manchester university press, 1998. ISBN 07-190-4832-X.

STARINOV, Ilya Grigoryevich. Míny sú načasované. 1. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966.

Documents on German foreign policy 1918-1945. Series D (1937-45), Volume VI, The last months of peace, March-August 1939. London: Her Majesty's Stationery Office, 1956. Dostupné z: <https://archive.org/details/DocumentsOnGermanForeignPolicy-SeriesD-VolumeVi-March-august>.

ANTHONY P. ADAMTHWAITE. The making of the Second World War. [2nd ed.]. New York: Routledge, 1992. ISBN 04-159-0716-0.

REES, Laurence. World War Two: behind closed doors : Stalin, the Nazis and the West. [New edition]. London: BBC, 2009. ISBN 978-184-6077-944.

READ, Anthony a David FISHER. The deadly embrace: Hitler, Stalin, and the Nazi-Soviet Pact, 1939-1941. London: M. Joseph, 1988. ISBN 07-181-2976-8.

Takoy razniy Putin: pakt Molotova-Ribbentropa 2009-2015, 2015. In: Youtube [online]. 10. 5. 2015 [cit. 2016-04-25]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=0solIDtOi8A>. Kanál užívateľa uCity

Kak SSSR i pakt Molotova-Ribbentropa porodili ukrajinskiy nacionalizm, 2015. In: Youtube [online]. 20.5.2015 [cin. 2016-04-25]. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=so9C2CHnB0g>. Kanál používateľa TheKernelDos

ŘÍCHOVÁ, Blanka. Přehled moderních politologických teorií: [empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8461-3.

ŠVANKMAJER, Milan. Dějiny Ruska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Dějiny států. ISBN 80-710-6128-X.

SNIDAL, Duncan. The Game Theory of International Politics. World Politics [online]. 1985, 38(01), 25-57 [cit. 2016-04-25]. DOI: 10.2307/2010350. ISSN 0043-8871. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0043887100010546

TASR. Putin vyzýva na radikálnu modernizáciu ruskej armády. In: Sme.sk [online]. Bratislava: Petit Press, a.s., 2013 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://svet.sme.sk/c/6716885/putin-vyzyva-na-radikalnu-modernizaciu-ruskej-armady.html>

DAVIDSON, Eugene. Inside the Third Reich. 1. New York: The Macmillan company, 1970. ISBN 70-119132.

ZUBOV, Andrej Borisovič (ed.). Dějiny Ruska 20. století. Vydání první. Překlad Libor Dvořák, Zuzana Soukupová, Josef Vološin, Martin Vrba. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0921-4.